

Harcerze z tablic podgórskiego pomnika plutonu „Alicja”

Informacje o autorze: historyk, kustosz w Muzeum Krakowa, oddział Fabryka Emalia Oskara Schindlera, filia Ulica Pomorska, <https://orcid.org/0009-0002-5255-346X>

Information about the author: historian, Collections Curator at the Museum of Kraków, Oskar Schindler's Enamel Factory, Pomorska Street branch, <https://orcid.org/0009-0002-5255-346X>

Abstrakt: Artykuł jest poświęcony żołnierzom plutonu „Alicja” Szarych Szeregów, którzy walczyli i zginęli w czasie niemieckiej okupacji Krakowa 1939–1945. Pomnik, odsłonięty w 1998 roku przy kościele św. Józefa w Podgórzu, jest symbolem pamięci o nich, a nazwiska na nim wyryte były inspiracją do opracowania ich biogramów. Autor w swojej pracy oparł się m.in. na relacjach i dokumentach znajdujących się w różnych instytucjach (m.in. Parafia i Sanktuarium św. Józefa w Krakowie, Muzeum Krakowa, Archiwum Narodowe w Krakowie, Instytut Pamięci Narodowej) oraz w archiwach rodzinnych. Wykorzystano także i uzupełniono opracowania wydane drukiem autorstwa Ryszarda Nuszkiewicza, Magdaleny Kurowskiej i innych.

Pluton powstał wiosną 1943 roku, kiedy komendant „Ula Smok” (konspiracyjny kryptonim Chorągwi Krakowskiej ZHP) hm. Edward Heil „Jerzy” (1903–1944) zamierzał doprowadzić do powołania batalionu Grup Szturmowych Szarych Szeregów o kryptonimie „Wawel”, składającego się z trzech kompanii: „Bartek”, „Maciek” i „Wojtek”. W ramach kompanii „Maciek” utworzono pluton „Alicja”. Dowodził nim początkowo Mieczysław Barycz, hufcowy „Raju” (konspiracyjny kryptonim hufca Podgórze), a potem Franciszek Baraniuk „Schulze”. Pluton bojowo podlegał Kierownictwu Dywersji (Kedyw) Krakowskiego Okręgu Armii Krajowej. Opiekę nad nim z ramienia Armii Krajowej sprawował por. Ryszard Nuszkiewicz „Powolny”, cichociemny przeszkolony w Anglii. Większość członków znała się jeszcze z okresu przedwojennego i mieszkała w krakowskim Podgórzu. Przeprowadzono szkolenia wojskowe, konfiskowano napadającym Niemcom broń, dokonywano sabotażu na kolei, rozprowadzano prasę konspiracyjną, brano udział w wykonaniu wyroków śmierci na konfidentów Gestapo. W sierpniu 1943 roku rozpoczęły się aresztowania

w plutonie „Alicja”. W późniejszym czasie w dużej mierze ich przyczyną była zdrada aresztowanego w listopadzie 1943 roku harcerza Sławomira Mądrali „Pirata”. Za cenę własnego życia podjął on współpracę z Gestapo i stał się gorliwym konfidentem. Większość młodych żołnierzy plutonu „Alicja” rozstrzelano, wywieziono do obozów koncentracyjnych lub zamęczono w czasie przesłuchań. Wielu z nich było braćmi (m.in. Józef i Zbigniew Świstakowie, Marian i Władysław Niżnikowie, Karol i Aleksander Seidlowie, Zdzisław i Stanisław Czarni, Wiesław i Arkadiusz Jagusiowie, Władysław i Ludwik Latowieccy, Tadeusz i Feliks Woźniczki, Mieczysław i Tadeusz Baryczowie) i często jedynymi dziećmi swoich rodziców. Pluton „Alicja” zapisał jedną z najtragiczniejszych kart krakowskiej konspiracji w okresie okupacji niemieckiej.

The Boy and Girl Scouts of the “Alicja” Platoon Commemorated on the Plaques of the Monument in Podgórze, Kraków

Abstract: The paper is dedicated to the soldiers of the “Alicja” platoon of the Grey Ranks who fought and died during Nazi German occupation of Kraków (1939–1945). The monument, unveiled in 1998 in the grounds of St Joseph's Church in Podgórze (a district of Kraków), is a symbol of remembrance, and the names engraved on it inspired the author to start working on the biographical notes of the fallen scouts. In his research the author has explored a variety of written accounts and documents found in a number of institutions (i.a. St Joseph's Parish and Shrine in Kraków, the Museum of Kraków, the National Archives in Kraków, the Institute of National Remembrance), as well as private family archives. He has also drawn on the earlier studies on the subject published by Ryszard Nuszkiewicz, Magdalena Kurowska and other authors, providing supplementary data to complement their work.

The platoon was established in the spring of 1943, when the commandant of “Ula Smok” (the underground code-name of the Kraków Regiment of the Polish Scouting and Guiding Association – ZHP) scoutmaster Edward Heil “Jerzy” (1903–1944) intended to form a battalion of Storm

Groups within the Grey Ranks code-named "Wawel" which comprised three companies: "Bartek", "Maciek" and "Wojtek". The "Alicja" platoon was formed as part of the "Maciek" company. In the beginning the platoon's commandant was Mieczysław Barycz, the troop leader of "Rój" (the underground code-name of the Podgórze scout troop), and later on he was replaced by Franciszek Baraniuk "Schulze". Operationally, the platoon was under the authority of the Directorate of Sabotage (Kedyw) of the Kraków Region of the Home Army. On behalf of the Home Army, the platoon was being overseen by Lieut. Ryszard Nuszkiewicz "Powolny", a Silent Unseen trained in England. Most of its members had known one another since pre-war times and lived in the Podgórze district of Kraków. The unit underwent military training, confiscated weapons from the attacked Germans, committed acts of sabotage on the railways, distributed underground press, and participated in the executions of Gestapo informers. In August 1943 a series of arrests targeting members of the "Alicja" platoon began. Later on, the reason for these arrests was mostly the betrayal of boy scout Sławomir Mądrała "Pirat" who was arrested in November 1943 and, at the price of saving his own life, agreed to collaborate with the Gestapo and became their ardent informer. The majority of the young soldiers of the "Alicja" platoon were executed by firing squad, sent to concentration camps, or tortured to death during interrogations. Many of them were brothers (i.a. Józef and Zbigniew Świstak, Marian and Władysław Niżnik, Karol and Aleksander Seidel, Zdzisław and Stanisław Czarny, Wiesław and Arkadiusz Jaguś, Władysław and Ludwik Latowiecki, Tadeusz and Feliks Woźniczka, Mieczysław and Tadeusz Barycz), and often the only children of their parents. The story of the "Alicja" platoon is one of the most tragic episodes in the history of the Kraków resistance movement during Nazi German occupation.

Słowa kluczowe: „Alicja”, Szare Szeregi, harcerstwo, pomnik, Armia Krajowa, Kedyw, Podgórze, Gestapo, okupacja niemiecka, Pomorska, Montelupich, obwieszczenie, dywersja, sabotaż, II wojna światowa, Kraków, Nuszkiewicz

„Powolny”, Baraniuk, Barycz, Heil, Potoczek „Telimena”, Sułek, zdobywanie broni, rozstrzelanie

Keywords: "Alicja", Grey Ranks, Scouting, monument, Home Army, Kedyw, Podgórze, Gestapo, Nazi German occupation, Gestapo headquarters on Pomorska Street, Montelupi Prison, announcement, sabotage, World War Two, Kraków, Nuszkiewicz "Powolny", Baraniuk, Barycz, Heil, Potoczek "Telimena", Sułek, capturing of weapons, execution by firing squad

Pomnik

Przy ulicy Jana Zamoyskiego 2 w dzielnicy XIII Podgórze stoi kamienny pomnik upamiętniający harcerzy plutonu „Alicja”. Jest to jedyny pomnik (nie licząc tablic pamiątkowych) w Krakowie, który jest poświęcony konkretnemu oddziałowi Armii Krajowej. Znajduje się na placu należącym do parafii przy kościele św. Józefa i jest symbolem pamięci o kilkudziesięciu młodych ludziach zamordowanych w bardzo brutalny sposób. Miejsce usytuowania pomnika nie jest przypadkowe. Do kościoła św. Józefa na niedzielne msze św. przychodziła duża część chłopców związanych z „Alicją”. Również pierwsze większe aresztowanie kilku z nich nastąpiło w niedzielę 14 listopada 1943 roku, gdy po wyjściu z kościoła szli na Krzemionki grać w piłkę.

Inicjatorem budowy pomnika był krakowski Oddział Stowarzyszenia Szarych Szeregów, a projekt wykonał były harcerz z okresu okupacji inż. arch. Karol Jakubowski „Maćko” (1926–2011)¹.

Od frontu uwagę zwraca krzyż harcerski i metalowy krzyż na tle karabinów oplecionych drutem kolczastym. Najważniejszym elementem jest tablica z napisem:

HARCERZOM ŻOŁNIERZOM »KEDYWU« A.K. /
PLUTONU DYWERSYJNEGO / »ALICJA« / KRAKOWSKICH SZARYCH SZEREGÓW / WIERNYM OJCZYŹNIE / I PRAWU HARCERSKIEMU / KTÓRZY / ODDALI ŻYCIE W WALCE / O WOLNOŚĆ I NIEPODLEGŁOŚĆ POLSKI / W LATACH 1943–1944

KRAKÓW 1998 / KRAKOWSKIE SZARE SZEREGI
Poniżej tablicy znajduje się wyżłobiony symbol Polski Walczącej.

Na bocznej lewej ścianie pomnika umieszczono dwie tablice z nazwiskami zamordowanych harcerzy [tablica boczna górna]:

ZGINĘLI NA SŁUŻBIE / KRAKOWSKICH SZARYCH SZEREGÓW / BARYCZ MIECZYŚL. „LIS” LAT 22 / BARANIUK FRAN. „SZULCE” LAT 21² / CZARNY ZDZISŁ. „PIKUŚ” LAT 17³ / CZARNY STANISŁAW LAT 19⁴ / DĄBROWSKI TADEUSZ LAT 17 / DRAPICH MARIAN „LAWINA” LAT 18⁵ / DRAPICH JÓZEF LAT 17 / DZIEDZIC HALINA „ALINA” LAT 16⁶ / FOLWARK BOG. „MŚCIWÓJ” LAT 18⁷ / GAWEŁ ANTONI „LUBY” LAT 22⁸ / GROCHAŁA TADEUSZ LAT 18 / HANDZLIK MARIAN LAT 16 / JAGUŚ ARKADI „KADEK” LAT 21 / JAGUŚ WIESŁAW LAT 18 / KARASZ STANISŁAW LAT 19

¹ Arch. Karol Tadeusz Jakubowski. W: *Pamięci architektów polskich* [online]. Izba Architektów Rzeczypospolitej Polskiej [dostęp 20 marca 2025]. Dostępny w internecie: https://www.archimemory.pl/pokaz/karol_tadeusz_jakubowski,1273635; Fundacja Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego [online]. [dostęp 20 marca 2025]. Dostępny w internecie: https://www.sowiniec.com.pl/php/3_p_podziemna.php?ID3=475&s=2&li=1&sort=OPS&tab=51979&PageSpeed=off.

² W chwili śmierci miał 22 lata.

³ W chwili śmierci miał 16 lat.

⁴ W chwili śmierci miał 18 lat.

⁵ W chwili śmierci miał 17 lat.

⁶ W chwili śmierci miała 18 lat.

⁷ W chwili śmierci miał 17 lat.

⁸ W chwili śmierci miał 23 lata.

Pomnik młodych żołnierzy plutonu Szarych Szeregów „Alicja”, odsłonięty w 1998 r. przy kościele św. Józefa w Podgórzu, fot. Tomasz Stachów, 2025

[tablica boczna dolna]:

KRAUS JERZY „PRZEMKO” LAT 18⁹ / LATOWIECKI LUDWIK LAT 21¹⁰ / LATOWIECKI WŁ. „WAŁKOŃ” LAT 20¹¹ / NIZIŃSKI ANDRZ. „LASOTA” LAT 17¹² / NIŻNIK MARIAN LAT 21 / NIŻNIK WŁADYSŁAW LAT 23 / SEIDEL ALEKSANDER

⁹ W chwili śmierci miał 17 lat.

¹⁰ W chwili śmierci miał 16 lat.

¹¹ W chwili śmierci miał 18 lat.

¹² W chwili śmierci miał 16 lat.

¹³ W chwili śmierci miał 19 lat.

¹⁴ W chwili śmierci miał 24 lata.

¹⁵ W chwili śmierci miał 22 lata.

¹⁶ W chwili śmierci miał 19 lat.

¹⁷ W chwili śmierci miał 17 lat.

¹⁸ Czesław Sułek „Cenio” (1928–2015), w okresie międzywojennym i w czasie okupacji mieszkał przy Rynku Podgórskim 8. Jak wspominał, w lutym 1943 r., mając 15 lat, został zaprzysiężony na żołnierza Armii Krajowej. Był najmłodszy w sekcji swojego brata Władysława „Mahometa”, która została włączona w skład plutonu „Alicja”. Brał udział w akcjach małego sabotażu. W listopadzie 1943 r. uniknął aresztowania przez Gestapo dzięki temu, że wyglądał na dużo młodszego. Po wojnie należał do III Drużyny Harcerskiej, pracował jako drukarz. Był dyrektorem technicznym w drukarni im. Ancezyca w Krakowie

LAT 17¹³ / SEIDEL KAROL LAT 21¹⁴ / SKWARCZOWSKI WŁAD. LAT 16 / SUŁEK WŁAD. „MAHOMET” LAT 17 / STACHURA MIECZYŚL. LAT 19¹⁵ / SZCZUREK WŁAD. „SZATAN” LAT 18 / ŚWISTAK JÓZEF „BUNKIER” LAT 18¹⁶ / ŚWISTAK ZB. „PRZEPIÓRKA” LAT 18 / WOŹNICZKA FELIKS LAT 17¹⁷ / WOŹNICZKA TADEUSZ LAT 22 / WYTYŚNIK STEF. „BACA” LAT 19 / ORAZ INNI KTÓRYCH / PAMIĘĆ JUŻ ZAGUBIŁA

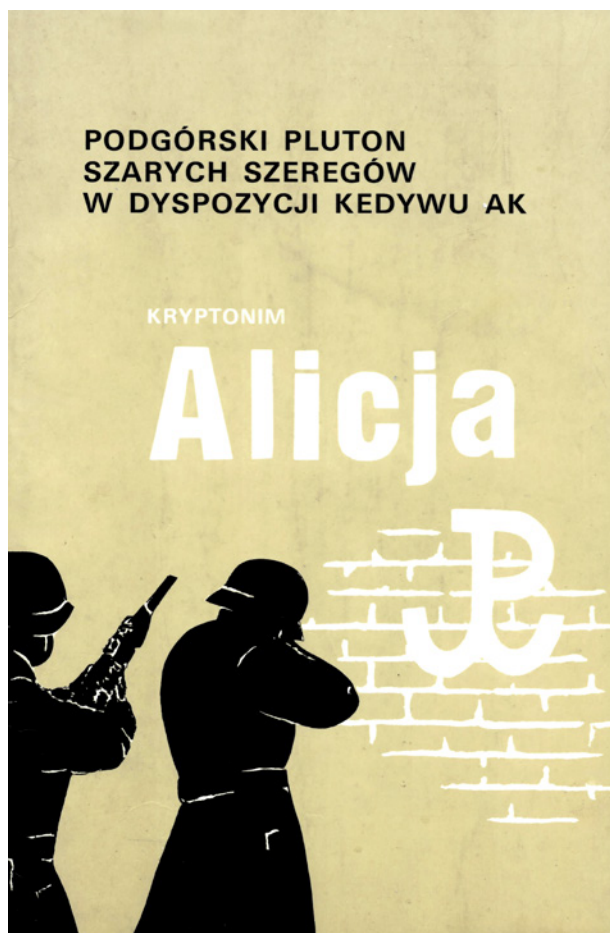
Czesław Sułek¹⁸, jeden z nielicznego grona osób z plutonu „Alicja”, które uniknęły aresztowania przez Niemców, tak wspominał odsłonięcie pomnika: „Wreszcie polegli harcerze plutonu »Alicja«, mają swój pomnik. Od 21 listopada 1998 roku stoi przy Kościele św. Józefa w Podgórzu. Uroczyscie odsłonięty i poświęcony w mroźną sobotę, przy udziale wielu osobistości z Warszawy i z Krakowa, w asyście 10 pocztów sztandarowych AK-owskich i harcerskich, przy wartujących z obu stron uzbrojonych żołnierzach oraz w otoczeniu dużej grupy widzów. Byłem z »Liskiem«¹⁹ i Zygmuntem²⁰ w pierwszej trójce składającej wieniec. Pomnik został niemal przykryty kwiatami. Potem przez wiele mroźnych dni kwiaty, jak świeże, zdobiły pomnik, jakby chciały nadrobić tak duże opóźnienie w uznaniu zasług i poświęcenia młodego życia tych żołnierzy podziemia. Minęło 55 lat i 1 tydzień od aresztowania na ulicy Kalwaryjskiej pierwszych dwóch chłopców z grupy szeregowych żołnierzy plutonu „Alicja». (...)

Dobrze, że wreszcie zostało to zrozumiane. Ktoś ze Stowarzyszenia [Szarych Szeregów] podpowiedział, że tym bohaterom należy się pomnik z prawdziwego zdarzenia, a nie tylko tablica pamiątkowa. Zygmunt Pogan i inni zaczęli działać. Potrzeba było dużo pieniędzy. Chodziliśmy po prośbie do większych firm. Brak było dobrze i estetycznie wykonanej informacji o plutonie »Alicja«. Opracowałem taką. Drukarnia Wydawnicza wydrukowała moją broszurę *Podgórski pluton Szarych Szeregów w dyspozycji Kedywu AK kryptonim »Alicja«,* stanowiącą cegielkę na budowę pomnika. Dzięki broszurze-cegiełce do kasy wpłynęła pokaźna kwota, ale także odegrała

oraz nauczycielem zawodu w Technikum Poligraficznym. Zainicjował budowę pomnika żołnierzy plutonu „Alicja” przy kościele św. Józefa i napisał wiele wspomnień poświęconych temu oddziałowi. Zmarł 10 lipca 2015 r. i został pochowany na cmentarzu Podgórskim w Krakowie.

¹⁹ Kazimierz Lisiński „Lisek” (1920–2004), w okresie okupacji niemieckiej ukończył konspiracyjną szkołę podchorążych i był komendantem krakowskiej drużyny „Zawiszy” Szarych Szeregów składającej się z harcerzy najmłodszych wiekiem.

²⁰ Zygmunt Pogan „Zbroja” (1923–2000), w okresie okupacji niemieckiej był dowódcą drużyny w kompanii „Bartek” Grup Szturmowych krakowskich Szarych Szeregów. Zajmował się wydawaniem i kolportażem konspiracyjnych pism „Przegląd Polski” i „Wiadomości”. Zagrożony aresztowaniem, ewakuował się z grupą harcerzy do oddziału partyzanckiego w okolicach Skały, a od września 1944 r. walczył w partyzanckim Samodzielnym Batalionie Szturmowym „Suszarnia” 106 DP AK. Od 1992 r. pełnił funkcję wiceprzewodniczącego Stowarzyszenia Szarych Szeregów Oddział Kraków.

Okładka broszury Czesława Sułka *Podgórski pluton Szarych Szeregów w dyspozycji Kedywu AK kryptonim „Alicja”*, broszura była rozprowadzana jako cegiełka na budowę pomnika ku czci poległych harcerzy plutonu

ona poważną rolę w propagowaniu idei budowy pomnika. Stanowiła skondensowane źródło informacji o Szarych Szeregach w Krakowie, a szczególnie o plutonie »Alicja«²¹.

Czy to wszyscy?

Czesław Sułek opracował listę nazwisk na pomniku. Jak sam wspominał: »Umieszczono je zgodnie z moim

wykazem, przekazanym 20 lutego 1998 roku, Stowarzyszeniu [Szarych Szeregów]. Podałem tylko 32 nazwiska i źródła informacji, z których czerpałem wiadomości. Ograniczyłem liczbę harcerzy do tych, co do których jestem przekonany, że zginęli z rąk hitlerowców»²².

Doceniając wielki wysiłek, jaki Czesław Sułek włożył w tę pracę, należy stwierdzić że lista jest niekompletna. Nie wykorzystano m.in. niektórych informacji zawartych w książce Ryszarda Nuszkiewicza »Powolnego», który był wojskowym instruktorem wielu chłopców należących do tworzącego się plutonu »Alicja». Nie sięgnięto także do bardzo rzetelnego opracowania Magdaleny Kurowskiej *Szare Szeregi w Krakowie 1939–1945*. Nie uwzględniono również relacji i dokumentów z archiwów różnych instytucji (m.in. parafii św. Józefa, Muzeum Krakowa, Archiwum Narodowego w Krakowie, Instytutu Pamięci Narodowej) oraz rodzinnych. Z drugiej strony trzeba przyznać, że nawet dzisiaj nie jesteśmy w stanie przedstawić pełnego składu plutonu »Alicja», a broszura autorstwa Czesława Sułka miała jedynie przybliżyć temat, a nie wyczerpać go w całości.

Kontekst historyczny i geneza utworzenia plutonu »Alicja»

W 1943 roku ówczesny kolejny komendant²³ krakowskiej Chorągwi Szarych Szeregów kryptonim »Ul Smok»²⁴ harcmistrz Edward Heil²⁵ zamierzał doprowadzić do powstania harcerskiego batalionu Grup Szturmowych, który miał być wcielony do AK-owskiego zgrupowania »Wawel». Nazwa wzięła się stąd, że zdobywałby on Zamek Królewski podczas planowanego powstania zbrojnego w mieście. Wspomniany batalion miał w zamierzeniu Heila składać się z trzech kompanii: »Bartek», »Maciek» i »Wojtek».

Na ogół batalion AK liczył ponad 500 żołnierzy w trzech kompaniach, z których każda była podzielona na trzy plutony po ponad 60 żołnierzy. Z kolei plutony dzieliły się na drużyny, a te na sekcje liczące po pięciu, sześciu żołnierzy. To wyliczenie jest istotne, ponieważ w warunkach konspiracji żołnierze działali w piątkach, a więc w sekcjach, i nie powinni znać innych piątek i dowódców wyższych szczebli. Przygotowywano kadre na szczeblu plutonu i jej członkowie

²¹ Sułek Czesław: *Kryptonim Alicja. Wspomnienia o dywersyjnym plutonie Szarych Szeregów w Krakowie Podgórzu*. Kraków 1998, s. 82, mps; w zbiorach rodzinnych.

²² *Ibidem*, s. 86.

²³ Komendantami krakowskiej Chorągwi »Ul Smok» byli od listopada 1939 r. kolejno: phm. Stanisław Rączkowski »Stach» (do czerwca 1940 r.), hm. Seweryn Udziela »Stefan» (aresztowany w kwietniu 1941 r. i zamordowany w KL Auschwitz), hm. Stanisław Okoń »Sumak» (aresztowany przez Niemców w marcu 1942 r. i zamordowany w KL Auschwitz), hm. Eugeniusz Fik »Osk» (do marca 1943 r.) i hm. Edward Heil »Jerzy» (rozstrzelany w Krakowie w 1944 r.).

²⁴ W styczniu 1940 r. Chorągiew Krakowska Harcerzy weszła w skład ogólnopolskiej podziemnej organizacji harcerskiej Szare Szeregi i otrzymała nazwę »Ul Smok». Kryptonimy struktur

Szarych Szeregów były związane z pszczelarstwem. Kwatera Główna w Warszawie przyjęła kryptonim »Pasięka», chorągwie nosiły kryptonim »Ul», hufce nazywano »rojami», drużyny »rodzinami», a zastępy »pszczolami».

²⁵ Hm. Edward Heil »Jerzy» (1903–1944) w okresie międzywojennym pełnił funkcje od drużynowego po komendanta Chorągwi Pińskiej ZHP. Był miłośnikiem sportów wodnych i pionierem harcerskiego żeglarsstwa w Polsce. Zorganizował w Przemysłu 6 Żeglarską Drużynę Harcerską, której był drużynowym. W okresie okupacji niemieckiej był zastępcą szefa BIP (Biura Informacji i Propagandy) w Okręgu Kraków AK. W marcu 1943 r. po ustąpieniu hm. Eugeniusza Fika został kolejnym komendantem krakowskiej Chorągwi Szarych Szeregów »Ul Smok». Został aresztowany przez Niemców 8 maja 1944 r., a kilkanaście dni później rozstrzelany.

(funkcyjni, którzy przeszli szkolenie sabotażowo-dywersyjne) prawdopodobnie znali przypisane im kryptonimy, ale nie żołnierze niższego szczebla, tym bardziej że mogło to być płynne. Przewidywano bowiem możliwość przenoszenia drużyn i sekcji między plutonami.

Tak było również w przypadku planowanego plutonu, któremu nadano kryptonim „Alicja”, przydzielonego do kompanii „Maciek”. Znani są niektórzy przypuszczalni członkowie kadry tego plutonu, ale zostali zamordowani. Po wojnie nie ujawnił się żaden inny członek jego kadry, który powiedziałby więcej na temat organizacji oddziału.

Plutonem dowodził początkowo Mieczysław Barycz „Lis”, „Jacek”, a potem Franciszek Baraniuk „Schulze”. W związku z tym, że Barycz doskonale znał środowisko podgórskich harcerzy (już przed wojną należał do III Podgórskiej Drużyny Harcerzy) i był organizatorem okupacyjnego „Raju” (hufca) Podgórze, w swojej pracy nad formowaniem składu przyszłego plutonu „Alicja” oparł się na młodych ludziach wywodzących się z tej części miasta. Nie można jednak powiedzieć, że byli to tylko harcerze z Podgórza. Były wyjątki, np. Władysław Szczurek „Szatan” pochodził z Bronowic, a siostry Janina²⁶ i Irena²⁷ Potoczek, które pełniły funkcję łączniczek w plutonie, mieszkaly na Grzegórkach. Grupa bojowo podlegała Kierownictwu Dywersji (Kedyw) Okręgu Kraków Armii Krajowej. Opiekę

nad nią z ramienia Armii Krajowej objął porucznik Ryszard Nuszkiewicz „Powolny”²⁸, cichociemny przeszkolony w Anglii. Według relacji Nuszkiewicza podległa mu grupa liczyła około 35 chłopców (w większości wieku od 17 do 20 lat, ale byli i młodszy) oraz dziewięć dziewcząt. Z innych relacji wynika, że cała grupa harcerzy żołnierzy przewidywanych do jego składu liczyła około 80 osób. Równocześnie ich bliscy koledzy, z którymi mieli kontakt na co dzień, byli członkami zupełnie innych grup i oddziałów, w żaden sposób niezwiązanych z plutonem „Alicja”. Stąd wynika duża trudność w ostatecznym ustaleniu, ilu młodych ludzi liczył ten oddział. Wszystkie te środowiska dotknął terror okupanta²⁹. Na pomniku najprawdopodobniej brakuje części nazwisk żołnierzy „Alicji”, a część dotyczy harcerzy zamordowanych, ale nienależących do „Alicji”.

W ramach planowanego plutonu „Alicja” zaczęto prowadzić szkolenia wojskowe, konfiskowano napadającym Niemcom broń, dokonywano sabotażu na kolei, rozprawdzano prasę konspiracyjną, brano udział w wykonaniu wyroków śmierci na konfidentów Gestapo.

W sierpniu 1943 roku rozpoczęły się aresztowania. W późniejszym czasie w dużej mierze ich przyczyną była zdrada aresztowanego w listopadzie 1943 roku harcerza Sławomira Mądrali „Pirata”³⁰. Za cenę własnego życia podjął on współpracę z Gestapo i stał się gorliwym konfidentem.

²⁶ Janina Pałasińska z domu Potoczek „Telimena” (1926–2006), w okresie okupacji mieszkała wraz z rodziną przy ul. Pasterskiej 29/20 w Krakowie (obecny odcinek od ronda Grzegórzeckiego do ul. Francesco Nullo). Miała starszą siostrę Irenę i młodszego brata Bolesława. Od marca 1942 r. organizowała III Żeńską Drużynę Harcerską „Przegorzały”, której została drużynową. Wraz z nią została włączona do podgórskiego plutonu „Alicja”. Była łączniczką, brała udział w zdobywaniu broni, przeprowadzała rozpoznanie do akcji likwidacji konfidentów, prowadziła kolportaż tajnej prasy. 11 grudnia 1943 r. została aresztowana przez Gestapo we własnym mieszkaniu w wyniku donosu jej kolegi z konspiracji Sławomira Mądrali „Pirata”. Miała wtedy 17 lat. Z wyrokiem śmierci została wywieziona 29 maja 1944 r. do KL Ravensbrück. Była tam poddawana eksperymentom pseudomedycznym, co trwale odbiło się na jej zdrowiu. Pod koniec kwietnia 1945 r. została wraz z grupą więźniów ewakuowana przez Czerwony Krzyż z obozu koncentracyjnego do Szwecji. Po powrocie do Krakowa od 1958 r. pracowała społecznie w środowisku byłych więźniarek w Klubie Ravensbrück oraz w Okręgowej Komisji Historycznej Związku Bojowników o Wolność i Demokrację (ZBoWiD). Była autorką wielu wspomnień związanych z plutonem „Alicja”.

²⁷ Irena Potoczek „Lotos” (ur. 1924), miała młodszą siostrę Janinę „Telimenę” (zob. przyp. 26) i brata Bolesława (1928–1995). Wszyscy mieszkali w czasie wojny przy ul. Pasterskiej 29/20 w Krakowie. Działała w plutonie „Alicja” Szarych Szeregów. Była zastępową czterech harcerzek, które szkolono z pierwszej pomocy sanitarnej na potrzeby konspiracji. Była łączniczką Józefa Bastera „Raka”, szefa łączności Kedywu Okręgu Kraków AK. Prowadziła inwigilację konfidentów Gestapo: Józefa Diamanda, Antona Pańkowi i innych. Brała udział w rozpoznaniu dla potrzeb akcji „Koppe” w Krakowie. Od połowy 1944 r. razem z koleżanką z plutonu „Alicja” Mieczysławą

Zwolińską „Marzeną” ukrywała się przed aresztowaniem we wsi pod Tarnowem. Po wojnie ukończyła Akademię Sztuk Pięknych.

²⁸ Ryszard Nuszkiewicz „Powolny” (1919–1983), walczył w wojnie obronnej Polski 1939 roku oraz w kampanii francuskiej. Jako oficer Armii Krajowej (zrzucony z samolotu na tereny okupowanej Polski jako cichociemny) był m.in. inspektorem dywersji Okręgu Kraków i zastępcą dowódcy Samodzielnego Batalionu Partyzanckiego „Skafa”. W Krakowie zajmował się z ramienia Kedywu (Kierownictwa Dywersji) AK szkoleniem wojskowym żołnierzy plutonu „Alicja”. Był wielokrotnie odznaczany, w tym m.in. Orderem Virtuti Militari. Wspomnienia wojenne spisał w książce *Uparci* (Warszawa 1983).

²⁹ Kurowska Magdalena: *Szare Szeregi w Krakowie 1939–1945*. „Krzysztoforzy. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa” 1978, z. 5, s. 76–77; Czarniecki Janusz, Piętko Mariusz: *Żałuję, że Go nie znam... Edward Heil „Stokłosa”, „Jerzy”*. Przemysł 2014, s. 149–150; Nuszkiewicz Ryszard: *Uparci...*, s. 155.

³⁰ Sławomir Mądrala „Pirat” (1927–1944), mieszkał wraz z rodzicami, młodszym bratem i siostrą w oficynie kamienicy przy ul. Limanowskiego 20 w Krakowie. Podczas okupacji został żołnierzem Szarych Szeregów podgórskiego plutonu „Alicja”. Znał większość jego członków. Był zawodnikiem amatorskiej drużyny piłkarskiej „Burza”, w której niemal wszyscy należeli do plutonu „Alicja”. Został zatrzymany przez Niemców w listopadzie 1943 r. i przesłuchiwany w Komendzie Gestapo przy ul. Pomorskiej. Za namową matki, aby ratować własne życie, zgodził się zostać konfidentem i wydać wszystkich swoich kolegów i koleżanki z plutonu. Dla zamaskowania jego zdradzieckiej roli Gestapo umieściło jego nazwisko na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 23 listopada 1943 r. pod numerem 28. Nie został jednak rozstrzelany, lecz wypuszczony na wolność. W porozumieniu

Większość członków plutonu „Alicja” rozstrzelano, wywieziono do obozów koncentracyjnych lub zamęczono w czasie przesłuchań³¹.

Działalność bojowa plutonu „Alicja”

Przez cały okres istnienia plutonu „Alicja” nie można mówić o jego działaniach jako całości. Jediną akcją, w którą była zaangażowana duża grupa członków plutonu, było rozdawanie na ulicach Krakowa fałszywego „Gońca Krakowskiego” 4 lipca 1943 roku. Miało to miejsce, zanim „Alicja” przeszła pod opiekę Kedywu AK.

Opiekun „Alicji” z ramienia Kedywu cichociemny Ryszard Nuszkiewicz liczył na przekształcenie grupy w oddział dywersyjny, przygotowany i wyszkolony do walk ulicznych oraz akcji sabotażowych. Służyły temu zainicjowane przez Nuszkiewicza akcje zdobywania broni na Niemczech. Z udziałem żołnierzy plutonu „Alicja” odbyło się ich co najmniej kilka. Patrolowi Mieczysława Barycza udało się zdobyć m.in. pistolet maszynowy, zabierając go Niemcowi, którego przewrócono z rowerem na szosie w kierunku Zakopanego, za Borkiem Fałeckim³². Bardzo poważne konsekwencje miała nieudana akcja z udziałem chłopców z plutonu „Alicja” na Krzemionkach pod koniec września 1943 roku. Podobno Niemiec dostrzegł chłopców wcześniej i zaczął strzelać. Nikogo nie trafił i sam nie został zastrzelony. Wszczęto jednak śledztwo, które pozwoliło aresztować kilka osób z kadry plutonu³³.

Inny sposób pozyskiwania broni wypracował Arkadiusz Jaguś. Pracował jako motorniczy i wykorzystywał tramwaj do wykradania broni Niemcom, którzy zasnęli w wagonie³⁴.

Bywały też szczęśliwe trafy, jak ten z 1940 roku, gdy w szopie na podwórzu w Rynku Podgórskim Władysław Sułek

znalazł dwa karabiny i rewolwer, zostawione we wrześniu 1939 roku przez polskich żołnierzy. Należy jednak zaznaczyć, że Władysław Sułek został żołnierzem „Alicji” trzy lata później³⁵.

Warto w tym miejscu wspomnieć o magazynie broni plutonu „Alicja”, ponieważ był dosyć szczególny. Janina Potoczek-Pałasinska tak pisała po latach: „Znajdował się on w dawnym gimnazjum na ul. Zamojskiego w Podgórzu. Budynek ten zajmowali Niemcy, którzy po zmaganiach frontowych byli lżej ranni i przebywali na leczeniu. Żołnierze zabawiali się, wyglądając oknem, gwizdali i zaczepiali przechodzące dziewczęta. W bramie stał wartownik. W podwórzu mieszkała matka »Bunkra« [Józefa Świstaka], która była dozorczynią. Wystarczyło powiedzieć, że idzie się do Pani Świstakowej, która utrzymywała się z prania bielizny. Wartownik, wiedząc o tym, zawsze wpuszczał do bramy i nigdy mnie nie kontrolował, chociaż często tam przychodziłam. Zdobytną broń chłopcy przetrzymywali od strony parku Bednarskiego, który przylegał do podwórca gimnazjum. Magazyny [broni] znajdowały się w części piwnicy, która korytarzem była oddzielona od mieszkania p. Świstakowej i ona miała klucz”³⁶.

Najstarsi wiekiem żołnierze plutonu „Alicja” brali też udział w akcjach wykonywania wyroków śmierci na donosicielach Gestapo. Wiadomo o trzech takich zamachach. Likwidowanie konfidentów należało do najtrudniejszych z możliwych zadań. Przede wszystkim zwyczajnemu człowiekowi trudność sprawia zabicie człowieka twarzą w twarz, a mieliśmy tutaj do czynienia z młodymi mężczyznami, którzy od lat młodzieńczych żyli etosem harcerskim. We wrześniu 1943 roku patrol Tadeusza Barycza „Pioruna” wykonał wyrok na konfidentce Stanisławie Sarnie „Nawoi” (1912–1943)³⁷, mieszkającej przy ulicy Dietla 113. Należała do redakcji pisma „Zagadnienia”, organu grupy lewicy socjalistycznej w Krakowie³⁸. Wykonawcy byli przebrani za

z Niemcami rozповідаł, że uciekł w czasie transportu na przesłuchanie i rozpytywał o ukrywających się kolegów. Za zdradę i działalność na rzecz Gestapo został skazany na śmierć przez podziemny Cywilny Sąd Specjalny. Pierwsza próba wykonania wyroku 2 stycznia 1944 r. przez jego kolegów z harcerstwa nie powiodła się. Został uderzony w głowę żelazną sztabą i wrzucony do rzeki Wilgi przy jej ujściu do Wisły. Uderzenie nie było śmiertelne i uratował go z rzeki nieznanym przechodzień. Wyrok został ostatecznie wykonany przez zastrzelenie go razem z matką w mieszkaniu przy ul. Limanowskiego 31 marca 1944 r. przez specjalną grupę likwidacyjną Armii Krajowej, która rutynowo zajmowała się egzekucjami donosicieli, w składzie: Józef Proficz „Duce”, Stefan Pawlik „Afrkańczyk” i Jan Filipowski „Morawa”. Na podstawie zachowanego protokołu sekcji jego zwłok wykonanego w Instytucie Medycyny Sądowej (*Staatliches Institut für Gerichtliche Medizin*) stwierdzono, że zostały do niego oddane dwa strzały w twarz z pistoletu z bliskiej odległości. Szczegóły rozpracowywania współpracy z Gestapo Sławomira Mądrali przez Armię Krajową i obu prób jego likwidacji opisał w swoich wspomnieniach napisanych na przełomie 1945 i 1946 r. Stanisław Strzelichowski, żołnierz AK, zaprzyjaźniony z harcerzami z Szarych Szeregów znającymi osobiście Mądralę. Zostały one wydane drukiem w 1972 r., a Sławomir Mądrala występuje w nich pod zmienionym nazwiskiem

jako Sławomir Migąła; zob. Strzelichowski Stanisław: *Dwa lata: grudzień 1942 – październik 1944*. Wrocław 1972.

³¹ *Szare Szeregi. Harcerze 1939–1945*. T. 1. *Materiały – relacje*. Red. Jerzy Jabrzemski. Warszawa 1988, s. 156–162.

³² Nuszkiewicz Ryszard: *Uparci...*, s. 156–157, 166–167; Skrobecki Czesław: *Podgórski pluton dywersyjny „Alicja” Szarych Szeregów w Krakowie*. Kraków 1983, s. 10.

³³ Nuszkiewicz Ryszard: *Uparci...*, s. 166, Skrobecki Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 14–15.

³⁴ Potoczek-Pałasinska Janina: Pierwsze miesiące II wojny światowej i czas walki Szarych Szeregów w Plutonie Dywersyjnym „Alicja” Komendy „Kedywu” Okręgu Krakowskiego AK. W: *Wspomnienia „Telimieny”*. „Pucek”. Oprac. Tadeusz Gawel. Kraków 1993, s. 15.

³⁵ Sułek Czesław: Kryptonim Alicja...

³⁶ Potoczek-Pałasinska Janina „Telimena”: *Pluton dywersyjny „Alicja”*. „Okruchoy Wspomnień z Lat Walki i Martyrologii AK” 1993, nr 4/8, s. 38.

³⁷ Nawoja było prawdopodobnie jej drugim imieniem, co sugeruje wzmianka w „Gońcu Krakowskim”; zob. *Kronika żałobna*. „Goniec Krakowski” 1943, nr 268, z 17 listopada, s. 3.

³⁸ Jarowiecki Jerzy: *Katalog krakowskiej prasy konspiracyjnej 1939–1945*. Kraków 1978, s. 145.

monterów, a rozpoznanie przeprowadziła Janina Potoczek „Telimena” z drużyny dziewcząt wchodzącej w skład plutonu „Alicja”.

Nie udało się wykonanie wyroku przez patrol Antoniego Gawła „Lubego” na konfidentce Irenie Gawdzikowskiej-Matowskiej³⁹, żonie reichsdeutscha, mieszkającej przy ulicy św. Sebastiana 11. Grupa także udawała monterów, jednak konfidentka nie otworzyła drzwi.

Trzeci wyrok wykonał pod koniec października 1943 roku patrol Józefa Świstaka „Bunkra” na konfidentce Eugenii Wałasowej, mieszkającej przy ulicy Radziwiłłowskiej 23. O okolicznościach wykonania tego wyroku nic nie wiadomo.

Trudno zaliczyć do tego typu akcji wykonanych przez patrole „Alicji” zastrzelenie 12 października 1942 roku niebezpiecznego agenta Gestapo Antona Pańkowa. Dokładne rozpoznanie Pańkowa przeprowadziły dziewczęta z drużyny wywiadu plutonu „Alicja”: Anna Surowiec „Żywia”⁴⁰, Barbara Zawisza „Olga”, Mieczysława Zwolińska „Marzena”⁴¹, Barbara Uhma „Grażyna” i Halina Dziedzic „Alina”. Sama akcja była jednak bezpośrednio wykonana przez dwóch cichociemnych: Ryszarda Nuszkiewicza „Powolnego” i Henryka Januszkiewicza „Spokojnego”⁴².

Osobną sprawą była nieudana próba wykonania wyroku na zdrajcy we własnych szeregach – koledze Sławomirze Mądrali, którą podjęto 2 stycznia 1944 roku. Brali w niej m.in. udział Józef Świstak „Bunkier” i Bolesław Podbiera „Bezimienny” z „Alicji”.

Wiadomo o prowadzeniu przez niektóre piątki „Alicji” działalności sabotażowej na kolei. Chłopcy wsypywali piasek do maźnic, co powodowało zacieranie się osi, a nawet zapalanie się wagonów przy dłuższych przebiegach. Dokonywano tego na podmiejskich stacjach kolejowych, a Józef Świstak „Bunkier” i Bolesław Podbiera „Bezimienny” operowali najczęściej na stacji w Płaszowie. Wiadomo, że na tej stacji pracował Tadeusz Barycz „Piorun”. Przy obiektach kolejowych w okolicach ulicy Zabłocie przez dłuższy czas wypuszczano do ziemi materiały pędne przez sporządzone otwory w zbiornikach dużego magazynu paliw płynnych urządzonego tu przez Niemców. Chłopcy wykorzystywali

do tego celu mieszkanie Jerzego Krausa „Przemko”, znajdujące się w pobliżu zbiorników⁴³.

Tadeusz Kwiatkowski, znany powojenny literat, który w pierwszych miesiącach 1944 roku po aresztowaniu przez Gestapo przebywał w celi więzienia Montelupich, wspominał grupę chłopców, którzy tak jak on byli tam przetrzymywani. Nie ulega wątpliwości, że chodziło o młodych żołnierzy plutonu „Alicja”. Można domniemywać, że byli to aresztowani za sabotaż kolejowy w tym czasie m.in. Tadeusz Dąbrowski, Aleksander Seidel, Feliks Woźniczka i Jerzy Kraus. Wydał ich w ręce Niemców prawdopodobnie Sławomir Mądrala. „Siedzieli z nami jeszcze czterech szesnastoletnich chłopców. Sypali piasek do osi wagonów towarowych idących na Wschód z transportami amunicji i żywności. Wpadli przez kolegę, który sypanął całą ich szesnastką organizację, kiedy wychodzili z kościoła na Podgórze. Dzieci płaszowskich kolejarzy. Lubimy ich, bo są weseli i nie mają wyobrażenia, co ich czeka (...). Przez tyle dni nudnej, beznadziejnej kwarantanny niektórzy zdecydowali się opowiedzieć koleje swego życia. (...) Tylko ci młodzi złapani na gorącym uczynku sypania piasku do kół wagonów towarowych z niemieckimi transportami opowiadali z wypiekami na twarzach o swoich przygodach nocnych na dworcu w Płaszowie. Nie musieli milczeć. Cała cęla wiedziała, za co siedzą i jaki ich spotka los zaraz po zakończeniu kwarantanny. Mieli wyroki śmierci. Te wyczyny były jedynymi wydarzeniami w życiu szesnastolatków. I nie kryli się z nimi. (...) Nikt nie wdawał się w szczegóły dotyczące aresztowania. Nie padały żadne nazwiska mogące kogoś oskarżyć o współuczestnictwo. Jedynie młody Dąbrowski [Tadeusz] podał nazwisko kolegi, który sypanął organizację w Płaszowie, prawdopodobnie dlatego, by jeśli ktoś z nas znajdzie się na wolności, ostrzegł przed tym małym zdrajcą wszystkich w Płaszowie”⁴⁴.

Osobno należy tu omówić ataki na kina. Zgodnie z postulatami generalnego gubernatora Hansa Franka w kinach wyświetlano najczęściej farsy, operetki, melodramaty drugorzędnej produkcji. Oprócz seansu głównego prezentowano kronikę filmową *Wiadomości filmowe GG*, następnie

³⁹ *Była czy nie była konfidentką gestapo?*. „Naprzód” 1948, nr 153, z 5 czerwca, s. 7.

⁴⁰ Anna Grabowska z domu Surowiec „Żywia” (ur. 1926), podczas okupacji niemieckiej mieszkała u swojej ciotki przy ul. Bożego Ciała w Krakowie. Ukończyła w 1943 r. dwuletnią Żeńską Szkołę Rzemieślniczą św. Andrzeja przy ul. Grodzkiej 54 w Krakowie, gdzie przygotowywała się do pracy w zawodzie krawcowej. Uczęszczała tam do jednej klasy z dziewczętami należącymi później do plutonu „Alicja”, jak Barbara Uhma „Grażyna”, Halina Dziedzic „Alina”, Mieczysława Zwolińska „Marzena”. Była zastępową w III Żeńskiej Drużynie Harcerzy „Przegorzały”, której drużynową była Janina Potoczek „Telimena”. Później cała drużyna została włączona do plutonu „Alicja”. Kolportowała prasę podziemną, zajmowała się powielaniem instrukcji wojskowych i sanitarnych. Była łączniczką Ryszarda Nuszkiewicza „Powolnego”. Prowadziła inwigilację groźnych konfidentów Gestapo w Krakowie. Po fali aresztowań w plutonie „Alicja” wyjechała z Krakowa na wieś, gdzie się ukrywała. Po wojnie mieszkała w Katowicach.

⁴¹ Mieczysława Okrzesik z domu Zwolińska „Marzena” (1925–1996), jej ojciec oraz brat zostali aresztowani przez Niemców, wywiezieni do KL Auschwitz i tam zamordowani w listopadzie 1942 r. Ukończyła w 1943 r. dwuletnią Żeńską Szkołę Rzemieślniczą św. Andrzeja przy ul. Grodzkiej 54 w Krakowie. Była zastępową w III Żeńskiej Drużynie Harcerzy „Przegorzały”, której drużynową była Janina Potoczek „Telimena”. Była łączniczką Ryszarda Nuszkiewicza „Powolnego”. Brała udział w inwigilacji konfidentów Gestapo w Krakowie: Józefa Diamanda i Antona Pańkowa. Po aresztowaniu „Telimeny” ukrywała się wraz z jej siostrą Ireną Potoczek „Lotos” do końca wojny na wsi pod Tarnowem.

⁴² Nuszkiewicz Ryszard: *Uparci...*, s. 171–172, 176, 182–183; Skrobecki Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 12, 28.

⁴³ Skrobecki Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 10.

⁴⁴ Kwiatkowski Tadeusz: *Placi się każdego dnia*. Kraków 1986, s. 111.

Tygodnik dźwiękowy GG oraz tzw. filmy dokumentalne. Zarówno kronika filmowa, jak i krótkometrażowe pseudo-dokumenty w języku polskim miały charakter czysto propagandowy, chwaliły rządy niemieckie w Generalnym Gubernatorstwie i zwycięstwa Wehrmachtu. Dochód z biletów przeznaczany był na zbrojenia III Rzeszy. Dlatego polskie podziemie wzywało do bojkotu kin i prowadziło akcje mające zniechęcić Polaków do tej formy rozrywki⁴⁵. Trudno było do tego samoograniczenia przekonać ludzi, ponieważ był to jeden z bardzo niewielu dostępnych rodzajów rozrywki, pozwalający na chwilę zapomnieć o koszmarze okupacyjnej rzeczywistości.

Ryszard Nuszkiewicz, który odpowiadał za akcje Kedywu na terenie Krakowa i pod względem wojskowym nadzorował działalność plutonu „Alicja”, zaplanował na 9 września 1943 roku wieczorem skoordynowany atak na kina przeznaczone dla Polaków w Krakowie. Członkowie „Alicji” mieli zadanie dostać się niepostrzeżenie do kin Atlantic, Uciecha oraz Apollo. Następnie mieli rozbić w trakcie seansów filmowych najcenniejsze części optyczne w aparatach projekcyjnych za pomocą zwyczajnych młotków. Z wyjątkiem kina Apollo, gdzie operator nie otworzył drzwi, a natarczywość nie była wskazana, akcja się udała.

Przerwa w projekcjach trwała zaledwie kilka dni. Niemcy byli odpowiednio zaopatrzeni i szybko naprawili lub wymienili uszkodzone aparaty projekcyjne na nowe⁴⁶.

Żołnierze plutonu „Alicja” według nazwisk na pomniku

Mieczysław Stanisław Barycz „Lis”, „Jacek”
(1921–1943)

Urodził się 23 września 1921 roku w Krakowie jako syn Jacentego, mistrza szewskiego, i Józefy z domu Grabeusz. Miał trzech braci: Stanisława (ur. 1913), Władysława (ur. 1915), Tadeusza (ur. 1919). Mieszkał przy ulicy Salinarnej 11 (dziś Lwowska) w Krakowie. Od 1930 roku był związany z harcerstwem. Należał do III Podgórskiej Drużyny Harcerzy, a następnie do VIII Drużyny Harcerzy im. Jana Kilińskiego działającej przy Szkole Rzemieślniczej przy ulicy Skrzyneckiego 12.

W okresie okupacji niemieckiej pracował jako drukarz. Aktywnie włączył się w działalność konspiracyjnego harcerstwa. Używał pseudonimów Jacek oraz Lis. Ukończył konspiracyjny kurs podchorążych. Na przełomie lat 1942 i 1943 został mianowany hufcowym Podgórskiego „Raju” (konspiracyjny kryptonim hufca) Szarych Szeregów. Od kwietnia 1943 roku był dowódcą, a od maja 1943 roku zastępcą dowódcy plutonu „Alicja” w kompanii „Maciek” Grup Szturmowych Szarych Szeregów. W lipcu 1943 roku uczestniczył w rozbrojeniu żołnierza niemieckiego pod

Grupą znajomych z Szarych Szeregów w Krakowie, od lewej: Mieczysław Barycz (zaznaczony na fotografii), aresztowany przez Gestapo i rozstrzelany, Józefa Michalska (1924–2013), aresztowana przez Gestapo i wywieziona do KL Auschwitz, Tadeusz Woźniczka (1921–1943), aresztowany przez Gestapo i rozstrzelany w 1943 r., Kraków, 1943; w zbiorach rodzinnych

kopcem Kościuszki, a także ze swoim patrolem w akcji zdobycia na zakopiańskiej szosie za Borkiem Fałęckim pistoletu maszynowego na przejeżdżającym Niemcu, którego z rowem przewrócono do rowu. 4 lipca 1943 roku współkierował kolportażem lewego wydania „Gońca Krakowskiego”, zawierającego m.in. informacje o polskim rządzie w Londynie, walkach żołnierzy Armii Polskiej na Zachodzie, zbrodniach niemieckich w okupowanej Polsce.

W październiku 1943 roku przeprowadził rozpoznanie przed likwidacją konfidenta Gestapo Antona Pańkowa. Został aresztowany 9 (inne źródła podają 8, 16 bądź 18) listopada 1943 roku na rogu ulic Dietla i Starowiśnej. W chwili aresztowania miał przy sobie plany budynku *Luftgaukommando* (Dowództwo Okręgu Lotniczego) przy ulicy Basztowej 22 (dzisiejsza siedziba Wojewody Małopolskiego), przekazane mu przez łączniczkę plutonu „Alicja” Helenę Dziedzic „Alinę”. Janina Pałasińska z domu Potoczek, która była łączniczką plutonu „Alicja” i została aresztowana, po

⁴⁵ Czocher Anna: *Jawne polskie życie kulturalne w okupowanym Krakowie 1939–1945 w świetle wspomnień*. „Pamięć i Sprawiedliwość” 2005, nr 4/1, s. 230.

⁴⁶ Nuszkiewicz Ryszard: *Uparci...*, s. 168–169.

wojnie tak wspominała: „Wiedziałam, że już nigdy więcej nie będzie się nam tak dobrze układała współpraca. W »Lis-Jacku« miałyśmy oparcie. Był koleżeński i ogromnie wrozumiały. Lubił śpiewać, nauczył nas pięknych harcerskich piosenek. Był naszym bratem i nauczycielem. Coś się w nas załamało. Przebywaliśmy ze sobą godzinami, milcząc, jakby nas za życia pogrzebano. (...) W tym samym dniu, w którym aresztowano »Lisa-Jacka«, została aresztowana Halina Dziedzic pseudonim »Alina«. Wsyłał ją »Lis-Jacek« i nigdy nie dowiemy się, jakim sposobem Gestapo wydobyło z niego adres »Aliny«. Przesłuchiowano ją przez całą noc, a nad ramię gestapowic nieludzko zbitego »Lisa-Jacka« rozdeptał butami na oczach »Aliny«⁴⁷.

Mieczysław Barycz został zakatowany na śmierć w pierwszej połowie listopada 1943 roku w czasie przesłuchania w siedzibie Gestapo przy ulicy Pomorskiej 2 w Krakowie⁴⁸. Miał 22 lata.

Franciszek Baraniuk „Schulze”, „Franek” (1923–1943)

Urodził się 1 lipca 1921 roku. Jego ojciec Michał był nauczycielem kilimiarstwa w Szkole Przemysłowej w Krakowie. Przed wojną ukończył V Gimnazjum im. Jana Kochanowskiego. Podczas okupacji działał w konspiracyjnym harcerstwie i mieszkał z matką przy ulicy Mazowieckiej 50. Od 1940 roku pracował jako urzędnik w Zarządzie Miejskim. Odbierał przysięgę od harcerek (łączniczek w późniejszym plutonie „Alicja”), m.in. Janiny Potoczek. Od marca 1942 roku był zastępcą komendanta Chorągwi Krakowskiej Szarych Szeregów Eugeniusza Fika. Organizował szkolenie starszych harcerzy na kursach podchorążych, które sam ukończył. Został przeszkolony w dywersji przez Ryszarda Nuskiewicza.

Wiosną 1943 roku komendant Szarych Szeregów w Krakowie Edward Heil przeprowadził reorganizację Szarych Szeregów, tworząc grupy wiekowe: „Zawiszę”, Bojowe Szkoły i Grupy Szturmowe. Baraniuk zajął się organizacją najstarszych roczników harcerzy w Grupy Szturmowe (GS). Chłopcy brali udział w szkoleniach instruktorskich, przerabiali lektury i podręczniki dostarczane przez wizytatorów „Pasięki”.

Był organizatorem kompanii „Bartek” i wchodzących w jej skład trzech plutonów GS-ów. Organizował także plutony „Alicja” (ówcześnie dowodzony przez Mieczysława Barycza), „Barbara” i „Cecylia” dla kompanii „Maciek”. Chłopcy wchodzący w skład „Alicji” nasilili chaotyczne i źle przygotowane akcje dywersyjne, co budziło niepokój Baraniuka. W maju 1943 roku został dowódcą plutonu „Alicja”, wprowadzając system piątkowy i ograniczając do czasu odpowiedniego przeszkolenia wojskowego akcje dywersyjne.

W niewyjaśnionych okolicznościach na początku września 1943 roku został aresztowany. Próby wykupienia go podejmowane przez komendanta Edwarda Heila nie powiodły się. Rozstrzelano go w wieku 22 lat, prawdopodobnie w egzekucji publicznej przy ulicy Mazowieckiej⁴⁹.

W latach osiemdziesiątych XX wieku Mieczysław Uznański, w którego domu przy ulicy Mazowieckiej mieszkał Franciszek Baraniuk, w wywiadzie, jakiego udzielił

Franciszek Baraniuk, Kraków, 1940–1943; w zbiorach MK, Zbiory harcerskie, niezinventaryzowane

Helenie Noskowitz, tak go wspominał: „Pani Baraniukowa zajmowała z synem pokój na parterze. Franka znałem od dziecka. Przekochany chłopak. Inteligentny, doskonale się uczył. Tuż przed wojną (rocznik 1922) zdał maturę w Gimnazjum Kochanowskiego. Ojciec jego wcześniej umarł. Był nauczycielem kilimiarstwa w Przemysłowce przy al. Mickiewicza. Baraniukowa nauczyła się od męża tkania kilimów i tym się potem ratowała. Pięknie to robiła. Przeważnie kobieta. Syn był dla niej wszystkim. Przez wzgląd na matkę mówiliśmy mu: »Daj spokój, ty wojny nie wygrasz,

⁴⁷ Potoczek-Pałasinska Janina: *Pierwsze miesiące...*, s. 18–19.

⁴⁸ Archiwum Parafii św. Józefa w Krakowie, Księga urodzonych, niesygn., niepag.; *Małopolski słownik biograficzny uczestników działań niepodległościowych 1939–1956*. T. 3. Red. Teodor Gąsiorowski, Małgorzata Hertmanowicz-Brzoza, Andrzej Kuler, Andrzej Zagórski, Zdzisław Zblewski. Kraków 1998, s. 14–15; Potoczek-Pałasinska Janina: *Pierwsze miesiące...*, s. 18–19; Archiwum Narodowe w Krakowie (dalej cyt. ANK), Wnioski dowodowe, lit. Baraniecka – Barzyk, Wniosek Jacentego Barycza o wydanie dowodu osobistego, sygn. 29/218/815, k. 1189; Wniosek Józefy Barycz o wydanie dowodu osobistego, sygn. 29/218/815, k. 1193; Skrobecki Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 9.

⁴⁹ Niektóre źródła podają, że został rozstrzelany w egzekucji 28 października 1943 r. w grupie 30 skazańców pod murem Starej Synagogi przy ul. Szerokiej 24.

a wykończą cię». »Nie ma mowy – odpowiadał Franek – to jest pełna konspiracja«. Matka oddała jedynego syna»⁵⁰.

Zdzisław Czarny „Pikus” (1927–1943/1944)

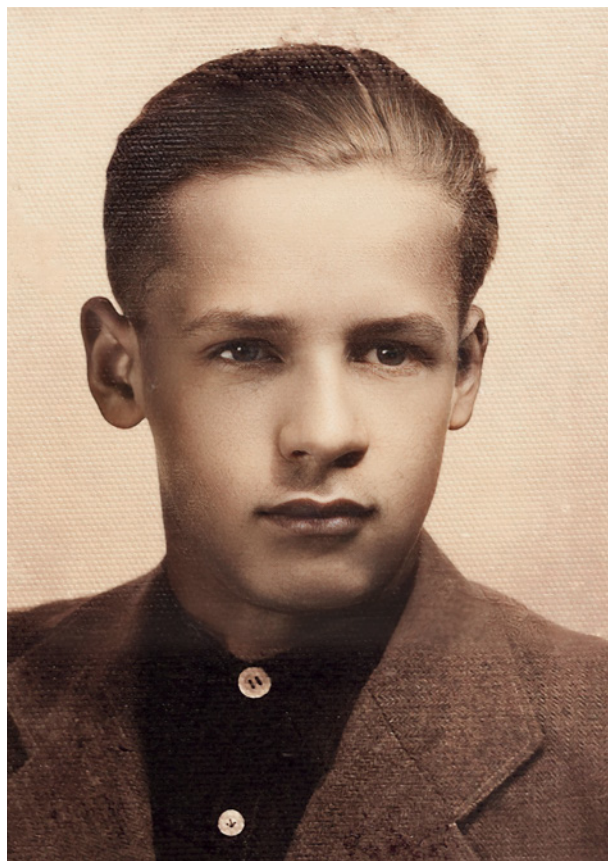
Urodził się w 1927 roku jako syn Michała i Antoniny z domu Kuczery. Mieszkał przy Rynku Podgórskim 7 z rodzicami i bratem Stanisławem (później również aresztowanym przez Gestapo i rozstrzelanym). Należał do podgórskiej amatorskiej drużyny piłkarskiej „Burza”. Podczas okupacji niemieckiej był żołnierzem plutonu „Alicja” Szarych Szeregów. Został uprowadzony przez Gestapo 14 listopada 1943 roku wraz z kilkoma kolegami na ulicy Kalwaryjskiej, gdy szedł z nimi na Krzemionki grać w piłkę⁵¹. Jego nazwisko znajduje się na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 23 listopada 1943 roku pod numerem 26. Został rozstrzelany w wieku 16 lat w nieznanych okolicznościach.

Stanisław Czarny (1926–1944)

Urodził się 6 maja 1926 roku. Był starszym bratem Zdzisława Czarnego „Pikusia”, aresztowanego przez Gestapo w listopadzie 1943 roku i rozstrzelanego. Mieszkał z rodziną w Krakowie przy Rynku Podgórskim 7. Podczas okupacji niemieckiej podobnie jak brat należał do podgórskiej amatorskiej drużyny piłkarskiej „Burza” i był żołnierzem plutonu „Alicja” Szarych Szeregów. W piwnicach po winiarni przy Rynku Podgórskim 7, opuszczonych przez właściciela Hirscha Landaua, organizował szkolenia z bronią palną dla członków plutonu „Alicja”. Jesienią 1943 roku został wcielony do *Baudienst* (Służby Budowlanej) i był szkoleny na terenie Prokocimia. Został tam aresztowany przez Gestapo w kwietniu 1944 roku⁵². Jego nazwisko znajduje się na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 28 maja 1944 roku pod numerem 9. Został rozstrzelany w wieku 18 lat w nieznanych okolicznościach.

Tadeusz Dąbrowski (1927–1944)

Urodził się w 1927 roku. Był synem policjanta Policji Polskiej Generalnego Gubernatorstwa, tzw. policji

Zdzisław Czarny, Kraków, 1939–1943; w zbiorach MK, Zbiory harcerskie, niezinventaryzowane

granatowej. W okresie okupacji niemieckiej mieszkał przy ulicy Dekerta i uczył się na drukarza. Był żołnierzem plutonu dywersyjnego „Alicja” Szarych Szeregów. Brał udział w niszczeniu niemieckiego taboru kolejowego. Został aresztowany wraz ze swoim przyjacielem Feliksem Woźniczka (młodszym bratem rozstrzelanego Tadeusza Woźniczki) 17 stycznia 1944 roku i osadzony w więzieniu Montelupich w celi numer 91. Stamtąd w styczniu (inne źródła podają, że w kwietniu⁵³) 1944 roku został wyprowadzony wraz z grupą dziesięciu chłopców w podobnym do niego wieku i po zaklejeniu ust wywieziony

⁵⁰ Noskowicz-Bieroniowa Helena: *Ciągle czekają z obiadem*. Kraków 1987, s. 18; także Kurowska Magdalena: *Szare Szeregi...*, s. 72–77; Gawel Tadeusz: *Pokłon Tym, którzy tworzyli... Instruktorzy Chorągwi Krakowskiej ZHP (wybór)*. Kraków 1999, s. 25; Archiwum Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu IPN w Krakowie (dalej cyt. AOKŚZpNP IPN Kr), Ds. 5/67, Zbrodnie popełnione przez funkcjonariuszy Gestapo krakowskiego, t. 55–59, Sprawozdanie z wyników śledztwa w sprawie rozstrzelania przez Gestapo i SS w dniu 20 października 1943 w Krakowie przy ul. Mazowieckiej 20 Polaków, k. 41; *Baraniuk Franciszek* [online]. Instytut Pamięci Narodowej, Straty osobowe i ofiary represji pod okupacją niemiecką w latach 1939–1945 [dostęp 22 grudnia 2025]. Dostępny w internecie: <https://www.straty.pl/szukaj-osoby.php>.

⁵¹ Sułek Czesław: *Podgórski pluton Szarych Szeregów w dyspozycji*

Kedywu AK kryptonim „Alicja”. Kraków 1998, s. 6; AOKŚZpNP IPN Kr, Ds. 5/67, Zbrodnie popełnione przez funkcjonariuszy Gestapo krakowskiego, t. 1, Protokół przesłuchania świadka Antoniny Czarnej, 27 lutego 1978, k. 213.

⁵² AOKŚZpNP IPN Kr, Ds. 5/67, Zbrodnie popełnione przez funkcjonariuszy Gestapo krakowskiego, t. 1, Protokół przesłuchania świadka Antoniny Czarnej, 27 lutego 1978, k. 213; Sułek Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 6; i dem: *Podgórski pluton Szarych Szeregów „Alicja”*. Wspomnienia, Kraków 1999, s. 13, mps; w zbiorach rodzinnych.

⁵³ Na rozstrzelanie w kwietniu 1944 r. wskazują fragmenty publikowanych wspomnień Tadeusza Kudlińskiego i Tadeusza Kwiatkowskiego, którzy byli przetrzymywani w jednej celi z Tadeuszem Dąbrowskim; zob. Kudliński Tadeusz: *Mantelupa. Wspomnienie*. Kraków 1946, s. 77; Kwiatkowski Tadeusz: *Placi się...*, s. 301.

Serdeczni koledzy, żołnierze plutonu „Alicja” Szarych Szeregów, nazwiska całej trójki znalazły się na afiszach śmierci, od lewej: Władysław Sułek „Mahomet” (1927–1944), Stefan Wytyśnik „Baca” (1925–1944), Marian Drapich (1926–1943), Kraków, 1943; w zbiorach prywatnych

autem w nieznanym kierunku⁵⁴. Jego nazwisko znajduje się na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 6 kwietnia 1944 roku pod numerem 74. Został rozstrzelany w wieku 17 lat w nieznanych okolicznościach.

Marian Antoni Drapich „Lawina”⁵⁵ (1926–1943)

Urodził się 27 czerwca 1926 roku. Mieszkał z matką Marią przy ówczesnej ulicy Legionów Piłsudskiego 4 w Krakowie. Z zawodu był fotografem. Należał do amatorskiej podgórskiej drużyny piłkarskiej „Burza”. Był żołnierzem plutonu „Alicja” Szarych Szeregów.

Brał udział w akcjach rozbrajania uzbrojonych Niemców. Został aresztowany przez Gestapo w listopadzie 1943 roku. Jego nazwisko znajduje się na obwieszczeniu z listą

osób skazanych na karę śmierci z 23 listopada 1943 roku pod numerem 18. Prawdopodobnie został rozstrzelany w wieku 17 lat pod koniec grudnia 1943 roku⁵⁶.

Józef Drapich (1927–1944)

Urodził się 6 lutego 1927 roku jako syn Józefa z zawodu szewca i Anny z domu Szafer. Mieszkał przy ulicy Rękawka 31/13. Podobnie jak jego starszy o pół roku kuzyn Marian Antoni Drapich (aresztowany przez Gestapo i rozstrzelany) podczas okupacji niemieckiej był piłkarzem amatorskiej drużyny „Burza” oraz żołnierzem Szarych Szeregów w plutonie dywersyjnym „Alicja”.

Udało mu się uciec podczas nieudanej próby aresztowania go przez Gestapo w wyniku donosów jego kolegi

⁵⁴ Sułek Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 8; Moskowitz Helena: *Matka oczy za nimi wyplakała*. „Echo Krakowa” 1981, nr 2, z 5 stycznia, s. 5; Hein Wincenty, Jakubiec Czesława: *Montelupich*. Kraków 1985, s. 280.

⁵⁵ Do końca nie jest wyjaśnione, który z Drapichów: Józef czy Marian, miał pseudonim Lawina. Janina Potoczek „Telimena”, aresztowana 11 grudnia 1943 r., w swojej relacji podała, że tego samego dnia widziała w więzieniu Montelupich Józefa Drapicha „Lawinę”, z którym nawet przez chwilę rozmawiała. Wątpliwości wysunął Czesław Sułek, który uznał, że nie mógł to być Józef,

ponieważ w tym czasie był on na robotach w Niemczech. Być może Józef Drapich został już wtedy sprowadzony przez Gestapo do Krakowa i jest prawdą to, co podała „Telimena”, a być może pomyliła imiona Drapichów. Na pomniku upamiętniającym żołnierzy plutonu „Alicja”, znajdującym się obok kościoła św. Józefa, pseudonim Lawina znajduje się przy nazwisku Mariana Drapicha.

⁵⁶ Archiwum Parafii św. Józefa w Krakowie, Księga urodzonych, niesygn., niepag.; Sułek Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 7; Nuszkiewicz Ryszard: *Uparci...*, s. 166.

Sławomira Mądrali. Śmiertelnie zagrożony, wraz z kolegami z plutonu „Alicja” Władysławem Sułkiem „Mahometem” i Stefanem Wytyśnikiem „Bacą” 27 listopada 1943 roku wyjechał na roboty do Niemiec, do fabryki porcelany w Schönwald. Został tam wykryty, aresztowany przez Gestapo i przewieziony do więzienia w Krakowie. Był torturowany podczas śledztwa⁵⁷. Jego nazwisko znajduje się na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 8 maja 1944 roku pod numerem 26. Został rozstrzelany w wieku 17 lat w nieznanych okolicznościach.

Halina Dziedzic „Alina” (1926–1944)

Urodziła się 26 lutego 1926 roku w Krakowie jako córka Franciszka i Zofii. Miała braci Mirosława i Ryszarda. Podczas okupacji niemieckiej mieszkała przy ulicy Twardowskiego 57 w Krakowie. Przed wojną była harcerką żeńskiej drużyny przy gimnazjum sióstr Klarysek w Krakowie. Ukończyła w 1943 roku dwuletnią Żeńską Szkołę Rzemieślniczą św. Andrzeja przy ul. Grodzkiej 54 w Krakowie, gdzie przygotowywała się do pracy w zawodzie krawcowej. Uczęszczała tam do jednej klasy z dziewczętami należącymi później również do plutonu „Alicja”, jak Barbara Uhma „Grażyna”, Anna Surowiec „Żywia”, Mieczysława Zwolińska „Marzena”. W marcu 1942 roku została zaprzysiężona w Szarych Szeregach i była zastępową w III Żeńskiej Drużynie Harcerzy „Przegorzały”. Przeszła wraz z drużyną do plutonu „Alicja” kompanii Grup Szturmowych „Maciek”. Była narzeczoną Arkadiusza Jagusia „Kadka” (aresztowanego przez Gestapo i rozstrzelanego), również żołnierza plutonu „Alicja”. Miała bardzo ładny głos i uczyła się prywatnie śpiewu. Uczestniczyła w rozpoznaniu terenu przed likwidacją Antona Pańkowa i w akcjach zdobywania broni. Od lipca 1943 roku była kierowniczką pralni w krakowskim *Luftgaukommando* (Dowództwo Okręgu Lotniczego) przy ulicy Basztowej 22. Znała biegle język niemiecki i mogła swobodnie poruszać się po budynku. W ramach prowadzonego rozpoznania narysowała jego dokładny plan i dostarczyła go Mieczysławowi Baryczowi „Lisowi”, „Jackowi”.

Została aresztowana 19 listopada 1943 roku (inne źródła podają datę 8 lub 9 listopada 1943) i skonfrontowana w dniu aresztowania z Mieczysławem Baryczem. Został on na jej oczach „zadeptany” na śmierć przez przesłuchującego ich Rudolfa Körnera w siedzibie krakowskiego Gestapo przy ulicy Pomorskiej 2. Załamała się w czasie tego przesłuchania i wydała m.in. Janinę Potoczek „Telimenę”. Zdołała

Halina Dziedzic, Kraków, 1939–1944; w zbiorach rodzinnych

o tym uprzedzić znane sobie osoby grypsiem. Z więzienia Montelupich została wywieziona 27 maja 1944 roku do KL Ravensbrück, gdzie otrzymała numer 41094. Tam zmarła 8 lipca 1944 roku na tyfus w wieku 18 lat, a jej ciało spalono w obozowym krematorium.

Janina Potoczek, która została wywieziona wraz z Haliną Dziedzic do KL Ravensbrück, tak ją wspominała: „W czerwcu 1944 roku spotkałam się w transporcie z »Aliną« [Haliną Dziedzic]. Wywieziono nas do obozu Ravensbrück. »Alina« zmarła dnia 8 lipca 1944 roku i o godzinie 16:00 spalono ją w krematorium. Kiedy ukazała się smuga dymu, rozpoczęliśmy modlitwę za »Alinę«.

Umierała, mając 18 lat. Zabierała ze sobą wszystkie marzenia i całą tęsknotę za »Kadkiem« [Arkadiusz Jagus, rozstrzelany przez Niemców w 1943 roku], który był jej wielką miłością i jej narzeczoną. Przez cały czas uwięzienia mówiła, że jeżeli »Kadek« zginął, to zabierze ją do siebie – spełniło się to. Byłam bardzo zgnębiona i stale myślałam do »Aliny«”⁵⁸.

⁵⁷ Sułek Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 7; ANK, Wnioski o wydanie dowodów osobistych, lit. Donatowicz – Drenger, Wniosek Anny Drapich o wydanie dowodu osobistego, sygn. 29/218/843, k. 717; Wniosek Józefa Drapicha o wydanie dowodu osobistego, sygn. 29/218/843, k. 729; Arolsen Archives, Registration of Foreigners and German Persecutees by Public Institutions, Social Securities and Companies (1939–1947) [online]. [dostęp 22 sierpnia 2025]. Dostępny w internecie: <https://collections.arolsen-archives.org/en/archive/2-1-1-1-BY-127-POL-7-ZM>.

⁵⁸ Potoczek-Pałasinska Janina: *Pierwsze miesiące...*, s. 20; także *Małopolski słownik biograficzny uczestników działań niepodległościowych 1939–1956*. T. 1. Red. Teodor Gąsiorowski, Andrzej Kuler, Andrzej Zagórski. Kraków 1997, s. 52–53; Archiwum Muzeum Krakowa (dalej cyt. MK), oddział Ulica Pomorska, Ankieta personalna Janiny Potoczek-Pałasinskiej, niesygn.; Kurowska Magdalena: *Szare Szeregi...*, s. 77; informacje w formie elektronicznej pochodzące z archiwum rodzinnego Mieczysławy Zwolińskiej-Okrzesik w posiadaniu Oddziału MK Ulica Pomorska.

Bogusław Fryderyk Folwark „Mściwój” (1926–1943)

Urodził się 16 lipca 1926 roku jako syn Michała, z zawodu stolarza, i Anny z domu Śniewskiej. Przed wojną mieszkał przy ulicy Targowej 5. Podczas okupacji niemieckiej, gdy Targowa znalazła się w obrębie getta, przeprowadził się na ulicę Dekerta. W 1942 roku był zastępowym w konspiracyjnej III Męskiej Drużynie Harcerzy „Treblinka”, której drużynowym był Stanisław Pławecki „Sulibor”. W styczniu (lub na początku lutego) 1943 roku w piwnicy domu przy Rynku Podgórskim 8 odbierał przysięgę podgórskiego zastępu Szarych Szeregów, piątki, którą dowodził Władysław Sułek „Mahomet” (rozstrzelany przez Niemców prawdopodobnie przy ulicy Botanicznej 27 maja 1944 roku). Później zastęp został włączony do plutonu „Alicja”.

Czesław Sułek „Cenio” (brat Władysława Sułka) tak wspominał to wydarzenie: „Bogusława Folwarka znałem ze szkoły powszechnej. Chodziliśmy do jednej klasy, szóstej i siódmej, mimo że był on starszy ode mnie o kilka lat. Spotkałem go znowu, już jako przedstawiciela Polski Podziemnej, w piwnicy przy Rynku Podgórskim 8, gdzie przyjmował przysięgę od »piątki« mojego brata, »Mahometa«. Odbyło się to z końcem stycznia 1943 roku, w piwnicy przerobionej na salę teatralną, z kurtyną, a za nią sceną z kulisami do Jasełek. Razem z braćmi, Stefanem Wytyśnikiem i innymi kolegami odgrywaliśmy tam sceny z Jasełek, dla widzów z okolicznych domów.

Władek ustawił nas w szeregu i zameldował przybyłemu »Mściwojowi« gotowość do przysięgi. Przybyła tam asystentka, może »Telimena«. Wyjęła krzyż z teczki i w nastroju wielkiej powagi powtarzaliśmy rotę przysięgi. Po latach pamiętam tylko ostrzeżenie, że zdrada karana będzie śmiercią. Gdy przywykliśmy do ciemności, dopiero poznałem Bogusława Folwarka”⁵⁹.

Pod koniec września 1943 roku w wesołym miasteczku na Krzemionkach doszło do starcia z oficerem niemieckim, który nie pozwolił się rozbroić. Uczestniczący w akcji chłopcy zostali prawdopodobnie rozpoznani przez któregoś z konfidentów, gdyż wkrótce nastąpiły aresztowania. Gestapo ujęło m.in. Bogusława Folwarka „Mściwoja”. Został rozstrzelany w wieku 17 lat w nieznanych okolicznościach pod koniec 1943 roku⁶⁰.

Antoni Józef Gawel „Luby”, „Zbyszek” (1922–1944)

Urodził się 7 lutego 1922 roku w Krakowie jako syn Antoniego i Anieli z domu Benesz. Miał braci Mieczysława, Tadeusza i siostrę Janinę. Mieszkał przy ulicy Stromej 3 w Podgórzu. W okresie międzywojennym uczęszczał do Szkoły Powszechnej im. Księcia Józefa Poniatowskiego. Następnie był uczniem Szkoły Przemysłowej przy ulicy Skrzyneckiego 12 na wydziale elektrycznym. Tam też należał do VIII Podgórskiej Drużyny Harcerzy im. Jana Kilińskiego. W tym czasie zaprzyjaźnił się z Mieczysławem Baryczem, późniejszym dowódcą plutonu „Alicja”. W 1942 roku został wcielony do *Baudienst* (przymusowej

Antoni Gawel, Kraków, 1939–1943; w zbiorach rodzinnych

Służby Budowlanej dla Polaków) i skoszarowany na terenie podkrakowskich Przegorzał.

Należał do kadry „Roju” Szarych Szeregów „Podgórze” i był żołnierzem plutonu dywersyjnego „Alicja”. Utrzymywał kontakt z konspiracyjną drużyną harcerzek należących do tego plutonu, których drużynową była Janina Potoczek „Telimena”. Uczestniczył w akcji likwidacji konfidentów Gestapo. Od 1943 roku zaczął się ukrywać i mieszkał w kamienicy przy ulicy Sebastiana 33 u Mieczysławy Turczyńskiej. Następnie przeniósł się do Grybowa do leśniczego Stefana Pierzanki. Cechowała go niebezpieczna brawura i często nosił przy sobie pistolet. Przez kilka tygodni po aresztowaniu Mieczysława Barycza był faktycznym, chociaż nieformalnym⁶¹ dowódcą pozostających jeszcze na wolności członków „Alicji”. Został aresztowany przez Gestapo w kamienicy przy ulicy Grzegórzeckiej w marcu 1944 roku. Jego nazwisko widnieje na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 6 kwietnia 1944 roku pod

⁵⁹ Sułek Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 12.

⁶⁰ Archiwum Parafii św. Józefa w Krakowie, Księga urodzonych, niesygn., niepag.; Sułek Czesław: *Kryptonim Alicja...*; idem: *Podgórski pluton...*, s. 9; Dąbrowa-Kostka Stanisław: *Grupa „Szulcego”*. „Dziennik Polski” 1968, nr 267, z 9 listopada, s. 3.

⁶¹ Formalnym dowódcą był Wiesław Zapalowicz „Miś”, lecz nie udało mu się nawiązać z grupą kontaktu.

numerem 26. Po przesłuchaniach wywieziono go do KL Neuengamme, gdzie został zamordowany w wieku 23 lat⁶².

Tadeusz Grochala (1925–1943/1944)

Urodził się w 1925 roku. Podczas okupacji niemieckiej był żołnierzem plutonu „Alicja” Szarych Szeregów. Został aresztowany przez Gestapo we wrześniu 1943 roku, po próbie rozbrojenia oficera niemieckiego na Krzemionkach. Konsekwencją tej nieudanej akcji było również ujęcie jego bliskich kolegów: Andrzeja Nizińskiego „Lasoty” oraz Bogusława Folwarka „Mściwoja”⁶³. Nazwisko Tadeusza (napisane błędnie jako „Grochola”) znajduje na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 23 listopada 1943 roku pod numerem 29. Został rozstrzelany w wieku 18 lat w nieznanymi okolicznościach.

Marian Handzlik (1927–1943/1944)

Urodził się w 1927 roku. Z zawodu był krawcem. Mieszkał z młodszym bratem Tadeuszem w Podgórzu przy ulicy Dąbrowskiego 11. W styczniu 1943 roku został zaprzysiężony jako żołnierz Armii Krajowej razem z Czesławem Sułkiem „Ceniem” przed Bogusławem Folwarkiem „Mściwojem” w piwnicy domu przy Rynku Podgórskim 8. Służył w plutonie „Alicja” Szarych Szeregów. W grudniu 1943 roku został aresztowany przez Gestapo wraz z innymi harcerzami mieszkającymi w Podgórzu⁶⁴. Okoliczności jego zatrzymania, ratowania jego brata i wydania wyroku śmierci na konfidenta, który na niego doniósł, wspominał po latach Tadeusz Seweryn⁶⁵, który był kierownikiem struktur Walki Cywilnej w Krakowie. Seweryn pod nazwiskiem Bronisław Kozłowski ukrywał się w Rakowicach Nowych w domu Franciszka i Marii Walczyków przy ulicy Żwirki 168 (dziś Żwirki i Wigury).

„Z początkiem grudnia 1943 roku przybiegł do nas z Podgórza 16-letni Marian Hanslik [poprawnie powinno

być Handzlik], syn siostry Walczykowej [chodzi o Marię, w której domu ukrywał się Seweryn]. Mówił zdyszany, że w całym Podgórzu aresztują chłopców, a nikt nie wie, dlaczego. Pani Walczykowa od razu zadecydowała:

– Pozostaniesz u nas, do matki nie wrócisz, póki w Podgórzu się nie uspokoi.

I tak się stało. Po tygodniu Manius wrócił jednak do rodziców, ale ledwie zgłosił się w zakładzie krawieckim Juliusza Madritscha przy Rynku Podgórskim, gdzie pracował jako pomocnik krawiecki, już wpadł w zasadzkę gestapo, które tam na niego czyhało. (...)

Odtąd nastaly dla nas ponure dni. Handzlikowa przebywała stale u Walczyków, płacząc dniami i nocami. (...) Do pracowni szewskiej Walczyka zaczęli się schodzić esesmani z lotniska w Rakowicach, grzali się u pieca. Podszczypywali towarzyszącą im zawsze jakąś Anitę, a potem jeden prowadził ją na pięterko do pustego mieszkania dwóch Ślązaków mających służbę na lotnisku. (...) Posłyszałem, jak Anita przyciszonym głosem informowała esesmanów:

– Jutro będą znowu aresztowania za Wisłą. Był u nas Mądrała ze swą matką i przynieśli nową listę młodych polskich bandytów. (...)

Usłyszałem pochwały pod adresem Mądrali i jego matki, a nadto dowiedziałem się, że Anita nosi nazwisko Dudek.

Gdy to wredne towarzystwo wyszło, a nas doleciał odgłos trzaśnięcia żelaznej furtki od strony ulicy, zwróciłem się do Walczaków:

Podśluhałem tę cholerę. Jutro odbędą się w Podgórzu aresztowania. Trzeba jeszcze przed świtem zawiadomić Handzlikową, żeby syna Tadzia ukryła albo przysłała do nas. Aresztowania odbędą się wedle listy, którą sporządził jakiś konfident Mądrała, znany w gestapo pod pseudonimem Tänzer, tj. tancerz, oraz jego matka. (...)

O świcie Walczykowa pojechała do Podgórza tramwajem, popędziła na ulicę Dąbrowskiego 11 i razem z Handzlikową [swoją siostrą] przywiozła Tadzia do Rakowic. (...)

– Panie Kozłowski – wybuchnęła głośnym płaczem Handzlikowa – już wiem, kto na śmierć posłał mojego Maniusia. Sławek Mądrała, ze swą matką Wandą z ulicy Limanowskiego 20 w Podgórzu. (...) Panie Kozłowski, znam tego drania, to był kolega szkolny mojego Maniusia. A chłopaki jak chłopaki. Dostawali skądś tajne gazetki i czytali. Wracają do domu, a tu patrol: halt! Zaprowadzili chłopaków na gestapo, rewidują, a tu gazetka. Wszystkich posłali na rozstrzał, tylko Sławka wypuścili. (...) Z miejsca poszło na Pomorską dwóch, potem na Montelupich dwudziestu chłopaków. Wtedy mojego Maniusia zabrali, 13 grudnia. Panie Kozłowski, co się wtedy działo, wszędzie matki płakały, włosy z głowy wyrwały. Teraz chcą mi zabrać drugiego? O Rany Boskie, Panie Kozłowski, ratujcie mojego Tadzia. Jak mi go zabrają, nie wytrzymam, nożem się przebiję.

Zeznania Bronisławy Handzlikowej były bardzo ważne. Też nocy spisałem je, osobno informację Anity Dudek. Napisałem akty oskarżenia przeciwko Sławomirowi Mądrali i jego matce, Wandzie Mądralinie. Zwołałem posiedzenie Cywilnego Sądu Specjalnego. Zapadły dwa wyroki śmierci. Delegat podpisał je, a Porozumiewawczy Komitet Polityczny przy delegacie zgodził się na ich wykonanie i to

⁶² Archiwum Parafii św. Józefa w Krakowie, Księga urodzonych, niesygn., niepag.; Skrobecki Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 7, 12, 16; Sułek Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 9; List Antoniego Gawła do Albiny Kłodowskiej z 29 czerwca 1942 r.; w zbiorach rodzinnych; Gawł Tadeusz: *Pokłon...*, s. 70; Nuszkiewicz Ryszard: *Uparci...*, s. 182–183.

⁶³ Sułek Czesław: *Podgórski pluton...*; Kurowska Magdalena: *Szare Szeregi...*, s. 77; Dąbrowa-Kostka Stanisław: *Grupa „Szulcego”...* s. 3.

⁶⁴ Sułek Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 10.

⁶⁵ Tadeusz Seweryn „Białowąg”, „Boryna”, „Socha” urodził się w 1894 r. Podczas wojny pełnił funkcję kierownika struktur Walki Cywilnej w Krakowie oraz sprawując funkcję prokuratora, tworzył m.in. Cywilne Sądy Specjalne w ramach Okręgowej Delegatury Rządu na Kraj w Krakowie. Z ramienia Okręgowego Delegata Jana Jakóbca był łącznikiem (za pomocą własnej radiostacji o kryptonimie „Wisła”) z rządem polskim w Londynie. W marcu 1943 r. wszedł w skład Okręgowej Rady Pomocy Żydom w Krakowie kryptonim „Żegota”. Zmarł 17 stycznia 1975 r. w Krakowie.

co rychlej, bo każdy dzień działalności tej spółki konfidenckiej groził nowymi ofarami”⁶⁶.

Nazwisko Mariana Handzlika znajduje się na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 18 grudnia 1943 roku pod numerem 36. Został rozstrzelany w wieku 17 lat w nieznanymi okolicznościach.

Arkadiusz Jaguś „Kadek”, „Mefisto” (1922–1943)

Urodził się w 1922 roku. Miał młodszego brata Wiesława oraz siostrę. Jego ojciec Waław (ur. 1883) był z zawodu urzędnikiem w Rudzie Pabianickiej koło Łodzi, gdzie w okresie międzywojennym mieszkał wraz z żoną i dziećmi. Po zajęciu tych terenów przez Niemców w 1939 roku i wcieleniu ich do III Rzeszy rodzina została zmuszona przez okupanta do opuszczenia swojego domu. Schronienie znalazła w Krakowie i od 15 grudnia 1939 roku zamieszkała w kamienicy przy Rynku Podgórskim 9/2. Arkadiusz podczas okupacji był – podobnie jak jego brat Wiesław – żołnierzem plutonu „Alicja” Szarych Szeregów. Korzystając z ich gościnny, cichociemny Ryszard Nuszkiewicz przeprowadzał w ich kamienicy teoretyczne szkolenia bojowe grupy chłopców z plutonu „Alicja”. Narzeczoną Arkadiusza Jagusia była łączniczka „Alicji” Halina Dziedzic „Alina”. Pracował jako motorniczy i wykorzystywał tramwaj do przewożenia broni. Został aresztowany 29 września 1943 roku i rozstrzelany w wieku 21 lat prawdopodobnie w egzekucji publicznej przy ulicy Szerokiej 28 października 1943 roku, podczas której rozstrzelano 30 Polaków. Jego nazwisko zostało uwiecznione na pomniku znajdującym się w miejscu egzekucji przed Starą Synagogą w Krakowie⁶⁷.

Wiesław Jaguś (1925–1943/1944)

Urodził się w 1925 roku. Miał starszego brata Arkadiusza oraz siostrę. Wraz z rodziną mieszkał przed wojną w Rudzie Pabianickiej koło Łodzi. Po zajęciu tych terenów przez Niemców w 1939 roku cała rodzina została zmuszona przez okupanta do opuszczenia swojego domu. Od 15 grudnia 1939 roku mieszkali w krakowskiej kamienicy przy Rynku Podgórskim 9/2. Wiesław z zawodu był elektromechanikiem. Podczas okupacji niemieckiej podobnie jak jego brat Arkadiusz „Kadek”, „Mefisto” (aresztowany i rozstrzelany) był żołnierzem plutonu „Alicja” Szarych Szeregów. W ich mieszkaniu

odbywały się szkolenia dywersyjne prowadzone przez oficera Kedywu Ryszarda Nuszkiewicza „Powolnego”. Wiesław został zatrzymany przez Gestapo jesienią 1943 roku, niedługo po ujęciu brata. Jego nazwisko (błędnie zapisane jako „Jagus”) znajduje się na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 11 grudnia 1943 roku pod numerem 42. Rozstrzelano go w wieku 19 lat w nieznanymi okolicznościach⁶⁸.

Stanisław Karaś (1925–1944)

Urodził się w 1925 roku. Był krewnym braci Zdzisława Czarnego „Pikusia” (rozstrzelanego w wieku 16 lat) i Stanisława Czarnego (rozstrzelanego w wieku 18 lat). Mimo że został zapamiętany jako kulejący, to był piłkarzem amatorskiej drużyny piłkarskiej „Burza”. Prawie wszyscy jej zawodnicy byli członkami plutonu „Alicja”. Po zdradzie Sławomira Mądrali „Pirata” (również zawodnika „Burzy”) został aresztowany przez Gestapo. Jego nazwisko znajduje się na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 28 maja 1944 roku pod numerem 7. Został rozstrzelany w wieku 19 lat w nieznanymi okolicznościach⁶⁹.

Jerzy Kraus „Przemko” (1925–1943/1944)

Urodził się 5 września 1926 roku jako syn Michała i Anny z domu Gałkowskiej. Mieszkał w Krakowie w okolicy ulicy Zabłocie. W 1942 roku był zastępowym w III Męskiej Drużynie Harcerzy „Treblinka”, której drużynowym był Stanisław Pławewski „Sulibor”. Drużyna weszła w skład podgórskiego plutonu „Alicja” Szarych Szeregów, będącego w dyspozycji Kierownictwa Dywersji Armii Krajowej. W pracy konspiracyjnej współdziałał m.in. z Andrzejem Nizińskim „Lasotą” oraz Feliksem Woźniczką. Uczestniczył w sabotażu kolejowym polegającym na wysypywaniu piasku do maźnic kolejowych i wypuszczaniu do ziemi materiałów pędnych przez sporządzone otwory w zbiornikach dużego magazynu paliw płynnych. Był on urządzony przez Niemców niedaleko stacji kolejowej w Płaszowie. Jerzy Kraus został zatrzymany na fali aresztowań w środowisku podgórskich harcerzy 11 grudnia 1943 roku. Był przesłuchiwany i torturowany w Komendzie Gestapo przy ulicy Pomorskiej i następnie przetrzymywany w więzieniu przy ulicy Montelupich w Krakowie. W czasie śledztwa konfrontowano go z Janiną Potoczek „Telimeną”⁷⁰.

⁶⁶ Seweryn Tadeusz: *Okupacji dzień powszedni*. „Przegląd Lekarski”, 1970, nr 1, s. 194.

⁶⁷ Sułek Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 11; Potoczek-Pałasinska Janina: *Pierwsze miesiące...*, s. 15; ANK, Wnioski o wydanie dowodów osobistych, lit. Jabłonowska – Jakus, Wniosek Waławu Jagusia o wydanie dowodu osobistego, sygn. 29/218/885, k. 827; Jaguś Arkadiusz [online]. Instytut Pamięci Narodowej, Straty osobowe i ofiary represji pod okupacją niemiecką w latach 1939–1945 [dostęp 22 grudnia 2025]. Dostępny w internecie: <https://www.straty.pl/szukaj-osoby.php>.

⁶⁸ Sułek Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 11; ANK, Wnioski o wydanie dowodów osobistych, lit. Jabłonowska – Jakus, Wniosek Waławu Jagusia o wydanie dowodu osobistego, sygn. 29/218/885, k. 827.

⁶⁹ Sułek Czesław: *Kryptonim Alicja...*, *Karaś Stanisław* [online]. Instytut Pamięci Narodowej, Straty osobowe i ofiary represji pod okupacją niemiecką w latach 1939–1945 [dostęp 22 grudnia 2025]. Dostępny w internecie: <https://www.straty.pl/szukaj-osoby.php>.

⁷⁰ Dąbrowa-Kostka Stanisław: *W okupowanym Krakowie 6 IX 1939–18 I 1945*. Warszawa 1972, s. 128; Nuszkiewicz Ryszard: *Uparci...*, s. 167, 182.; Sułek Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 12; Skrobecki Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 14–15; Potoczek-Pałasinska Janina: *Pierwsze miesiące...*, s. 11; *Kraus Jerzy* [online]. Instytut Pamięci Narodowej, Straty osobowe i ofiary represji pod okupacją niemiecką w latach 1939–1945 [dostęp 22 grudnia 2025]. Dostępny w internecie: <https://www.straty.pl/szukaj-osoby.php>.

Jego nazwisko (błędnie zapisane jako „Krausa”) znajduje się na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 18 grudnia 1943 roku pod numerem 38. Został rozstrzelany w wieku 17 lat w nieznanymi okolicznościach.

Ludwik Latowiecki (1928–1944)

Urodził się w 1928 roku. Z zawodu był monterem. Był młodszym bratem Władysława Latowieckiego. Podczas okupacji niemieckiej obaj bracia byli żołnierzami Szarych Szeregów w plutonie „Alicja”. Został aresztowany przez Gestapo 15 stycznia 1944 roku. Spotkał się z nim w jednej celi na Montelupich uwięziony w tym samym czasie Tadeusz Kudliński. Tak go wspominał: „Ludwik pokazywał nam czarne ślady łańcucha na napuchniętych przegubach. Był posiniaczony, ale brał to na wesoło, opowiadał z humorem jak mu woskowieda wyskoczyła z jednego ucha, gdy dostał w drugie. Ludwika zaklajstrował jakiś kolega, którego mu postawiono do oczu. Nie miał dość bezczelności, by przeczyć. Szło tam o jakiś piasek, sypany do lokomotyw na dworcu w Płaszowie. Sprawa niewątpliwie groźna. Jakże to zgrzytało strasznie: opowieść junacka o śledztwie, młodzieńcza pewność siebie, prosta odwaga i przy tym opowiadania niemal dziecinne o mamusi i tatusiu, o zabawach półdziecinnych, o łasowaniu słodczy, o piłce nożnej, gołębiach – dzieci to prawie. (...) Był stale przy dobrym apetycie (16 lat). Trzeba go było ratować z naszych zapasów, a to go jeszcze więcej rozszalało (miał swoją dumę i nie chciał być na łasce drugich). Był to chłopiec przystojny i dziarski, szczególnie miły, dający się lubić przez swobodne obejście i wrodzony wdzięk. (...) Był wzięty z bratem, który siedział na II-gim piętrze. O niego tylko trafił się Ludwik. Płakał często z lęku o niego”⁷¹.

Nazwisko Ludwika Latowieckiego umieszczono na liście zakładników z 29 stycznia 1944 roku pod numerem 73, pod nazwiskiem jego brata Władysława. Został rozstrzelany w wieku 16 lat w nieznanymi okolicznościach.

Władysław Latowiecki „Wałkoń” (1926–1944)

Urodził się w 1926 roku i mieszkał przy ulicy Płaszowskiej⁷². Podczas okupacji niemieckiej podobnie jak jego brat Ludwik (aresztowany przez Gestapo w tym samym czasie i rozstrzelany) był żołnierzem Szarych Szeregów w plutonie

„Alicja”. Równocześnie działał w Biurze Informacji i Propagandy AK w sekcji „N”. Stanowiła ona dział walki psychologicznej z okupantem. Prowadzono ją za pomocą specjalnych pism konspiracyjnych i ulotek w języku niemieckim, które miały wywołać wrażenie, że są dziełem niemieckich grup antynazistowskich. Brał udział w dystrybucji ulotek i afiszy szerzących defetyzm wśród żołnierzy i cywili niemieckich w Krakowie. Znał Sławomira Mądralę, którego donosy przyczyniły się do aresztowania większości młodych żołnierzy z plutonu „Alicja”. Osobiście uczestniczył w pierwszym nieudanym zamachu na niego 2 stycznia 1944 roku, kiedy ogłuszonego uderzeniem żelazną sztabą w głowę wrzucono go do Wilgi u ujścia Wisły. Został aresztowany wraz z młodszym bratem Ludwikiem (który nie miał nic wspólnego z zamachem na Mądralę) i osadzony w więzieniu przy ulicy Montelupich w Krakowie⁷³. Jego nazwisko figuruje na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 29 stycznia 1944 roku pod numerem 72. Na tej liście wymieniono też jego brata Ludwika. Został rozstrzelany w wieku 18 lat w nieznanymi okolicznościach.

Andrzej Niziński „Lasota” (1927–1943/1944)

Urodził się w 1927 roku⁷⁴. Był żołnierzem podgórskiego plutonu „Alicja”. Podczas działalności konspiracyjnej kontaktował się zwłaszcza z Feliksem Woźniczką i Jerzym Krausem. Został aresztowany we wrześniu 1943 roku po strzelaninie z oficerem niemieckim na Krzemionkach. Prawdopodobnie uczestniczył w tej akcji i przypuszczalnie rozpoznał go jakiś konfident, gdyż już następnego dnia zatrzymało go Gestapo. W grudniu 1943 roku był widziany przez Janinę Potoczek „Telimenę” w więzieniu przy ulicy Montelupich w Krakowie⁷⁵. Jego nazwisko znajduje się na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 11 grudnia 1943 roku pod numerem 44. Został rozstrzelany w wieku 16 lat w nieznanymi okolicznościach.

Marian Franciszek Niżnik „Orlik” (1922–1944)

Urodził się 24 września 1922 roku w Krakowie jako syn Józefa i Anny Niżnik z domu Szałas. Przed wybuchem II wojny światowej należał do III Podgórskiej Drużyny Harcerskiej. W okresie okupacji niemieckiej pracował w Zakładach Zieleniewskiego jako mechanik samochodowy. Mieszkał w Krakowie przy ulicy Długosza 5.

⁷¹ Kudliński Tadeusz: *Montelupa...*, s. 191; także Sułek Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 13; *Latowiecki Ludwik* [online]. Instytut Pamięci Narodowej, Straty osobowe i ofiary represji pod okupacją niemiecką w latach 1939–1945 [dostęp 22 grudnia 2025]. Dostępny w internecie: <https://www.straty.pl/szukaj-osoby.php>.

⁷² Stanisław Strzelichowski, żołnierz AK, zaprzyjaźniony z harcerzami z Szarych Szeregów, znał bardzo dobrze Władysława Latowieckiego. Opisał go w swoich wspomnieniach napisanych na przełomie 1945 i 1946 r. Zostały one wydane drukiem w 1972 r., a Władysław Latowiecki występuje w nich pod zmienionym pseudonimem jako Wulkan; zob. Strzelichowski Stanisław: *Dwa lata...*, s. 220–360.

⁷³ Sułek Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 13, Hein Wincenty, Jakubiec Czesława: *Montelupich...*, s. 258; Mazur Grzegorz: *Biuro Informacji i Propagandy SZP-ZWZ-AK 1939–1945*. Warszawa 1987, s. 215.

⁷⁴ Czesław Sułek w swoim opracowaniu podaje, że Andrzej Niziński miał w chwili śmierci około 18 lat. Nie wydaje się to prawdziwą informacją, ponieważ na afiszu śmierci z 11 grudnia 1943 r. przy jego nazwisku istnieje adnotacja że był uczniem. Z tego należy domniemywać, że mógł mieć najwyżej 16 lat; zob. Sułek Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 15.

⁷⁵ *Loc. cit.*; Kurowska Magdalena: *Szare Szeregi...*, s. 77.

Marian Niżnik „Orlik”, Kraków, 1939–1943; w zbiorach MK, nr inw. MHK-184/H

Tak jak jego dwaj bracia (starszy Władysław i młodszy Mieczysław) działał w konspiracji jako żołnierz Szarych Szeregów w plutonie „Alicja”. Należał do grupy likwidującej konfidentów Gestapo. Był skierowany do zakładów lotniczych w Mielcu w celu uzyskania informacji o produkcji rakiet V1. Został aresztowany przez Gestapo 14 listopada 1943 roku na ulicy Kalwaryjskiej po wyjściu z kościoła św. Józefa. Jego nazwisko znajduje się na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 23 listopada 1943 roku pod numerem 16. Został rozstrzelany w wieku 22 lat prawdopodobnie na początku 1944 roku⁷⁶.

Władysław Stanisław Niżnik „Junak” (1920–1944)

Urodził się 8 października 1920 roku w Krakowie jako syn Józefa i Anny z domu Szałas. Posiadał wykształcenie zawodowe i pracował w Zakładzie Władysława Grylewskiego przy ulicy Garbarskiej 2. 26 grudnia 1942 roku ożenił się z Karoliną Bednarz. Mieszkał w Krakowie przy ulicy Elstery 5. Przed wybuchem II wojny światowej należał do III Podgórskiej Drużyny Harcerskiej. Tak jak jego dwaj młodszy bracia (Marian i Mieczysław) w okresie okupacji niemieckiej działał w konspiracji jako żołnierz plutonu „Alicja” Szarych Szeregów. Jako dowódca grupy wywiadowczej i dywersyjnej brał udział w szkoleniu kadry podchorążych. Został aresztowany 19 listopada 1943 roku w budynku Wyższego Studium Ekonomicznego przy ulicy

Fotografia ślubna Władysława i Karoliny (z domu Bednarz) Niżników, Kraków, 1940–1943; w zbiorach rodzinnych

Sienkiewicza (dzisiejsza siedziba Katedry Towaroznawstwa Żywności na Uniwersytecie Ekonomicznym) wraz z bratem Mieczysławem (został wywieziony do KL Gross-Rosen i przeżył wojnę), gdzie remontowali urządzenia kotłowni. Był przetrzymywany w więzieniu Montelupich i torturowany w Komendzie Gestapo przy ulicy Pomorskiej 2 w Krakowie. Jego nazwisko znajduje się na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 23 listopada 1943 roku pod numerem 11. Został rozstrzelany w wieku 24 lat prawdopodobnie na początku 1944 roku⁷⁷.

Aleksander Szymon Seidel (1925–1944)

Urodził się 25 maja 1925 roku jako syn Michała (z zawodu kowala) i Anastazji z domu Ożóg. Jego starszy brat Karol został aresztowany przez Gestapo i rozstrzelany. Mieszkał z rodziną przy ulicy Kalwaryjskiej 74 w Krakowie. Przed wojną ukończył Szkołę Powszechną im. Księcia Józefa Poniatowskiego przy ulicy Zamoyskiego 58

⁷⁶ Archiwum Parafii św. Józefa w Krakowie, Księga urodzonych, niesygn., niepag.; Archiwum MK, Ankieta Mieczysława Niżnika, sygn. 39/R/81, Ankieta Mieczysława Niżnika, sygn. 132/R/81.

⁷⁷ Archiwum Parafii św. Józefa w Krakowie, Księga urodzonych, niesygn., niepag.; Archiwum MK Ankieta Mieczysława Niżnika, sygn. 39/R/81, Ankieta Mieczysława Niżnika, sygn. 132/R/81; Sułek Czesław: Podgórski pluton..., s. 14.

Harcerze Szarych Szeregów z Krakowa: Anna Hampel i Karol Seidel, Kraków, 1940; w zbiorach MK, nr inw. MHK-825/H

w Podgórzu. W czasie okupacji niemieckiej był żołnierzem podgórskiego plutonu „Alicja” Szarych Szeregów. Wraz z Tadeuszem Dąbrowskim i Feliksem Woźniczką brał udział w sabotażu transportów kolejowych.

Został aresztowany na przełomie 1943 i 1944 roku na skutek donosów ich kolegi Sławomira Mądrali, który podjął współpracę z Gestapo⁷⁸. Jego nazwisko znajduje się na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 29 stycznia 1944 roku pod numerem 66. Został rozstrzelany w wieku 19 lat w nieznanych okolicznościach.

Karol Józef Seidel „Wysoki” (1920–1944)

Urodził się 14 lutego 1920 roku jako syn Michała (z zawodu kowala) i Anastazji z domu Ożóg. Mieszkał z rodziną przy ulicy Kalwaryjskiej 74 w Krakowie. Do wybuchu II wojny światowej był zastępowym w II Drużynie Harcerzy im. Księcia Józefa Poniatowskiego, działającej w Szkole Powszechnej nr 26 przy ulicy Zamoyskiego 58 w Podgórzu. Brał udział w wojnie obronnej Polski 1939 roku

w Harcerskim Korpusie Ochotniczym, zorganizowanym przez komendę Krakowskiej Chorągwi Harcerzy. Uciekł z niewoli niemieckiej pod koniec września 1939 roku i podjął pracę w przedsiębiorstwie „Tramwaj” w Krakowie.

Podobnie jak jego młodszy brat Aleksander był żołnierzem Szarych Szeregów w plutonie „Alicja”. Uczestniczył w wielu akcji dywersyjnych i propagandowych. Został aresztowany na przełomie 1943 i 1944 roku razem z bratem Aleksandrem.

Jego matka tak wspominała okoliczności aresztowania syna: „Loluś [Karol] miał 24 lata. Jaki to był dobry chłopak, czuły, opiekuńczy. (...) Był przed wojną harcerzem. W czasie wojny pracował jako szofer. Z tego mieszkania wyszedł rano do roboty. Czule mnie jak zwykle pocałował. I z pracy go zabrali. No, niech pani powie, czy to jest do przeżycia: zobaczyć nazwisko syna na liście do rozstrzelania!”⁷⁹.

Nazwisko Karola Seidla znajduje się na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 29 stycznia 1944 roku pod numerem 71. Na tej liście wymieniono też jego brata Aleksandra. Karol został rozstrzelany w wieku 24 lat w nieznanych okolicznościach⁸⁰.

⁷⁸ Archiwum Parafii św. Józefa w Krakowie, Księga urodzonych, niesygn., niepag.; Skrobecki Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 26; Sułek Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 16; Noskowicz-Bieronowa Helena: *Ciągle czekają...*, s. 267–269; ANK, Wnioski o wydanie dowodów osobistych, lit. Schwarzenberg – Semelko, Wniosek Michała Seidla o wydanie dowodu osobistego, sygn. 29/218/994, k. 441.

⁷⁹ Noskowicz-Bieronowa Helena: *Ciągle czekają...*, s. 267.

⁸⁰ Archiwum Parafii św. Józefa w Krakowie, Księga urodzonych, niesygn., niepag.; Wroński Tadeusz, Albrecht Jacek: *Ludzie z marmurowej tablicy. Pracownicy Zarządu Miejskiego w stołeczno-królewskim mieście Krakowie, którzy polegli lub zginęli z rąk okupanta w latach 1939–1945*. Kraków 1982, s. 236; Sułek Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 16; ANK, Wnioski o wydanie dowodów osobistych, lit. Schwarzenberg – Semelko, Wniosek Michała Seidla o wydanie dowodu osobistego, sygn. 29/218/994, k. 441.

Władysław Skwarczowski (1927–1943)

Urodził się w 1927 roku. Mieszkał w Podgórzu przy ulicy Kącik. Był piłkarzem amatorskiej drużyny „Burza”. W okresie okupacji niemieckiej działał w konspiracji jako żołnierz plutonu „Alicja” Szarych Szeregów. Został aresztowany w listopadzie 1943 roku⁸¹. Jego nazwisko znajduje się na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 23 listopada 1943 roku pod numerem 17. Został rozstrzelany w wieku 16 lat w nieznanych okolicznościach.

Mieczysław Jan Stachura (1925–1944)

Urodził się 7 czerwca 1925 roku jako syn Władysława i Genowefy z domu Klimek. Mieszkał z rodziną przy ulicy Janowa Wola 4. Był żołnierzem plutonu „Alicja” Szarych Szeregów. Został aresztowany przez Gestapo 24 stycznia 1944 roku⁸². Jego nazwisko znajduje się na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 6 kwietnia 1944 roku pod numerem 77. Został rozstrzelany w wieku 19 lat w nieznanych okolicznościach.

Władysław Franciszek Sułek „Mahomet” (1927–1944)

Urodził się 18 maja 1927 roku jako syn Franciszka i Bronisławy z domu Undas. Mieszkał przy Rynku Podgórskim 8. Podczas okupacji niemieckiej był żołnierzem podgórskiego plutonu „Alicja” Szarych Szeregów i uczestnikiem konspiracyjnej szkoły podoficerskiej. Brał udział w rozbrajaniu niemieckich żołnierzy. Przekazał plutonowi dwa karabiny oraz zdobyczne rewolwery. Przyuczył się do zawodu fotografa. Jesienią 1943 roku w obawie przed aresztowaniem przez Gestapo po donosach Sławomira Mądrali wyjechał wraz z kolegami z plutonu (Józefem Drapichem „Lawiną” i Stefanem Wytyśnikiem „Bacą”, również aresztowanymi i rozstrzelanymi) na roboty do Niemiec, do fabryki porcelany w Schönwald. Został tam zatrzymany przez Gestapo w marcu lub kwietniu 1944 roku, a następnie przewieziony do Krakowa. Był przetrzymywany w więzieniu przy ulicy Czarnieckiego. W kwietniu 1944 roku przez strażnika więziennego zawiadomił rodzinę, że potrzebuje bandaży, leków, swetra i czegoś do jedzenia. Matka przekazała paczkę, ale w następnym tygodniu odprawiono ją, oznajmiając, że w tym więzieniu jej syna już nie ma. Jego brat Czesław „Cenio”, który również służył w plutonie „Alicja” i jako jeden z nielicznych uniknął aresztowania, wspominał: „Niemał wszyscy znani mi chłopcy zostali aresztowani. Byłem zrezygnowany. Nie miałem gdzie się ukryć ani znikąd porady. Nie cieszyło mnie życie i nic nie robiłem, by je ratować. (...) Nazajutrz przeczytałem na kiosku obwieszczenie [tzw. afisz śmierci z wykazem rozstrzelanych Polaków]. Odnalazłem znajome nazwiska (...). Czytam dalej i serce mi ścisła: »Władysław Sułek«. Postanowiłem ukryć tą wiadomość przed matką, lecz »uczynna« sąsiadka już ją powiadomiła. Rozpacz. Potem dowiedziałem się, że mój brat Władek, został rozstrzelany na ulicy Botanicznej”⁸³.

Jego nazwisko znajduje się na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 28 maja 1944 roku pod

Władysław Skwarczowski, Kraków, 1940–1943; w zbiorach rodzinnych

numerem 22. Został rozstrzelany w wieku 17 lat, według niesprawdzonych do końca informacji w egzekucji przy ulicy Botanicznej.

Władysław Jan Szczurek „Szatan” (1921–1943)

Urodził się 24 maja 1921 roku w Krakowie jako syn Stanisława i Bronisławy z domu Warzechy. Pochodził z Bronowic i mieszkał w okresie międzywojennym przy ulicy Lea 32. Podczas okupacji niemieckiej należał do plutonu „Alicja” Szarych Szeregów, do patrolu Zdzisława Dółka „Żelaznego”. Uczestniczył w teoretycznym szkoleniu z zasad konspiracji, posługiwania się bronią i sabotażu, które prowadził Ryszard Nuszkievicz „Powolny” w kamienicy przy Rynku Podgórskim 9, gdzie mieszkała rodzina braci Arkadiusza i Wiesława Jagusiów. Razem z Nuszkieviczem

⁸¹ Skrobecki Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 9; Sułek Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 15.

⁸² Archiwum Parafii św. Józefa w Krakowie, Księga urodzonych, niesygn., niepag.; Sułek Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 17, Dąbrowa-Kostka Stanisław: *Hitlerowskie afisze śmierci*. Kraków 1983, s. 17.

⁸³ Sułek Czesław: *Kryptonim Alicja...*, s. 46; idem: *Podgórski pluton...*, s. 17; Archiwum Parafii św. Józefa w Krakowie, Księga urodzonych, niesygn., niepag.

Władysław Szczurek, Kraków, 1939; w zasobie ANK, sygn. 29/218/1013, k. 875

uczestniczył w akcji rozbrojenia oficera niemieckiego przy murze cmentarnym na Salwatorze, któremu zabrano pistolet samopowtarzalny Walther PP. W lipcu 1943 roku wraz ze Zdzisławem Dółką „Żelaznym” i Marianem Glogerem „Marysiem”, już bez pomocy Nuszkiewicza, rozbroili kolejnych dwóch Niemców. Pierwszemu zabrano pistolet Parabellum P08 przy moście na Rudawie koło kościoła Norbertanek, drugiemu niedaleko kopca Kościuszki.

Wraz z Dółką „Żelaznym” został wysłany na przeszkolenie dywersyjne do Warszawy. W drodze powrotnej ze stolicy obaj odwiedzili ciotkę „Żelaznego” w Częstochowie, gdzie zostali zatrzymani przez Niemców, lecz udało im się zbiec. Zostali jednak aresztowani na dworcu kolejowym w Krakowie i osadzeni na Pomorskiej, a potem na Montelupich, skąd „Szatanowi” udało się przesłać gryps. Został rozstrzelany w wieku 22 lat prawdopodobnie w egzekucji publicznej przy ulicy Szerokiej 28 października 1943 roku. Rozstrzelano wówczas 30 więźniów politycznych. Jego nazwisko i pseudonim zostało uwiecznione na pomniku

znajdującym się w miejscu egzekucji przed Starą Synagogą w Krakowie⁸⁴.

Józef Świstak „Bunkier” (1925–1944)

Urodził się 11 stycznia 1925 roku jako syn Andrzeja (woźnego w gimnazjum) i Barbary z domu Wolskiej. Przed wojną był harcerzem III Podgórskiej Drużyny Harcerskiej. Z zawodu był elektrykiem i bratem bliźniakiem aresztowanego wcześniej (w listopadzie 1943 roku), a następnie rozstrzelanego przez Niemców Zbigniewa Świstaka. Obaj bracia byli żołnierzami plutonu dywersyjnego „Alicja” Szarych Szeregów. Mieszkali wraz z matką w budynku gimnazjum przy ulicy Zamoyskiego 6 (dziś mieści się tu Zespół Szkół Gastronomicznych nr 2), gdzie zorganizowali magazyn broni. Józef był zawodnikiem amatorskiego klubu piłkarskiego „Burza”. Znalazł się w składzie grupy chłopców z plutonu „Alicja”, którzy dokonali 2 stycznia 1944 roku nieudanego zamachu na ich kolegę Sławomira Mądrałę, który przeszedł na stronę Gestapo i wydawał po kolei wszystkich znanych sobie żołnierzy plutonu. Mądrała został uderzony wtedy w głowę żelazną sztabą i wrzucony do rzeki Wilgi przy ujściu do Wisły. Uderzenie nie było śmiertelne, uratował go od utonięcia nieznanymi przechodźcami. Mądrała za wszelką cenę chciał się zemścić. Józef Świstak musiał się ukrywać i chodził z zapuszczonym wąsem, w ciemnych okularach, miał zmienioną fryzurę. W pewnym okresie dla kamuflażu przebierał się nawet za kobietę.

Czesław Sułek tak wspominał swoją rozmowę ze spotkanym po latach kolegą Andrzejem Śliwą, z którym grał w piłkę w klubie „Burza”, a który znał również Józefa Świstaka: „O tym, że dokonano nieudanej próby zabicia Sławka [Sławomira Mądrały] dowiedział się [Andrzej Śliwa] od Józka Świstaka, który po aresztowaniach ukrywał się także na terenie Krakowa. Andrzej jechał tramwajem, stojąc w niewielkim ścisku. Z tyłu, nachalnie, przyciskała się do niego jakaś niewiasta, przypierając się przodem do jego pleców. On, z zażenowaniem odsuwał się od niej, ale bez skutku, nadal był ściskany. Wreszcie odwrócił się zaczerwieniony i zobaczył... Józka przebranego za dziewczynę. Ten szepnął mu, by wysiadł na przystanku. Już poza tramwajem Józek opowiedział mu o tym, że Sławek jest konfidentem, że próbowali go zlikwidować przy Wildzie”⁸⁵.

Józef Świstak został aresztowany w marcu 1944 roku w domu przy ulicy Podskale, gdzie szukał schronienia. Na oczach matki przeszedł bardzo ciężkie tortury w areszcie przy ulicy Czarnieckiego w Krakowie. Jego kolega z plutonu „Alicja”, Czesław Sułek, któremu udało się przeżyć, tak wspominał ten czas: „Józef Świstak (...) przebywał w więzieniu przy ulicy Czarnieckiego. Przywieźli tam jego matkę i skonfrontowano ją z synem. Józek był już mocno poturbowany i ledwo stał na nogach. Matce serce zamarło. Patrząc na niego, zrozumiała, czego się od niej żąda. Starając się opanować, zaprzeczyła, że jest jej synem. Wtedy oprawcy wrzucili go do wanny z wodą. Gdy topili jego głowę, matka zemdląca. Po odzyskaniu przytomności, by przerwać katorżę, przyznała się do syna. Wypuszczono ją, a syna skazano na śmierć”⁸⁶.

⁸⁴ Skrobecki Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 6; Nuszkiewicz Ryszard: *Uparci...*, s. 166–167, 176; ANK, Wnioski o wydanie dowodów osobistych, lit. Szczepanek–Szeliga, Wniosek Władysława Szczurka o wydanie dowodu osobistego, sygn. 29/218/1013, k. 875.

⁸⁵ Sułek Czesław: *Kryptonim Alicja...*, s. 62.

⁸⁶ Ibidem, s. 40; Archiwum Parafii św. Józefa w Krakowie, Księga urodzonych, niesygn., niepag.; Sułek Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 18; Skrobecki Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 6, 8, 16.

Jego nazwisko znajduje się na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 6 kwietnia 1944 roku pod numerem 21. Został rozstrzelany w wieku 19 lat w nieznanymi okolicznościach.

Zbigniew Świstak „Przepiórka” (1925–1943/1944)

Urodził się 11 stycznia 1925 roku jako syn Andrzeja (woźnego w gimnazjum) i Barbary z domu Wolskiej. Przed wojną należał do gromady zuchowej przy III Podgórskiej Drużynie Harcerzy im. Tadeusza Kościuszki. Podczas okupacji niemieckiej pracował w zakładach Zieleniewskiego. Był bratem bliźniakiem Józefa Świstaka, zamordowanego przez Niemców wiosną 1944 roku. Tak jak jego jedyny brat należał do plutonu „Alicja” Szarych Szeregów. Mieszkał z bratem i matką w budynku gimnazjum przy ulicy Zamoyskiego 6, gdzie zorganizował magazyn broni. Ponadto kolportował prasę podziemną.

W listopadzie 1943 roku, wychodząc z niedzielnej mszy w kościele św. Józefa, został aresztowany przez Gestapo⁸⁷. Jego nazwisko znajduje się na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 23 listopada 1943 roku pod numerem 15. Został rozstrzelany w wieku 18 lat w nieznanymi okolicznościach.

Feliks Marian Woźniczka (1927–1944)

Urodził się 13 września 1927 roku jako syn Feliksa i Marii z domu Tyrały. Wraz z rodzicami i z rodzeństwem – Heleną i starszym bratem Tadeuszem (aresztowanym wcześniej przez Gestapo i rozstrzelanym) – mieszkał przy ulicy Dekerta 41 w Krakowie. Jego ojciec miał tam pracownię kowalską. Przed wojną należał do III Podgórskiej Drużyny Harcerskiej. Podobnie jak jego brat Tadeusz był żołnierzem plutonu „Alicja” Szarych Szeregów. 17 stycznia 1944 roku przed północą został aresztowany we własnym domu przez funkcjonariuszy Gestapo. Rodzice nic nie wiedzieli o jego działalności konspiracyjnej. Był blisko zaprzyjaźniony z Andrzejem Nizińskim i Jerzym Krausem. Z domu zabrano go na przesłuchanie w samej bieliźnie i w narzuconym na siebie płaszczu. W tym samym czasie został aresztowany jego przyjaciel, również żołnierz plutonu „Alicja”, Tadeusz Dąbrowski. Feliks Woźniczka dwukrotnie przekazywał do domu grypsy z więzienia Montelupich, w których prosił o jedzenie, koszulę, skarpety i koronkę do modlitwy. Został wywieziony do KL Gross-Rosen i tam zamordowany w wieku 17 lat⁸⁸.

Tadeusz Piotr Woźniczka (1921–1943/1944)

Urodził się 18 września 1921 roku jako syn Feliksa i Marii z domu Tyrały. Wraz z rodzicami i z rodzeństwem – Heleną i młodszym bratem Feliksem – mieszkał przy ulicy Dekerta 41 w Krakowie, gdzie jego ojciec miał pracownię kowalską. Przed wojną należał do III Podgórskiej Drużyny Harcerskiej. Podczas okupacji niemieckiej pracował w fabryce Zieleniewskiego jako tokarz. Podobnie jak jego brat

Feliks (aresztowany w styczniu 1944 roku i rozstrzelany) został żołnierzem Szarych Szeregów w plutonie „Alicja”. Uczestniczył w szkoleniu kadry podchorążych i działał w grupie wywiadowczej. Aresztowany przez Gestapo w miejscu pracy 19 listopada 1943 roku⁸⁹.

Maria Błachutowa w 1981 roku tak wspominała czas aresztowania i poszukiwań swoich braci Tadeusza i Feliksa Woźniczków: „Szukaliśmy ich przez tyle lat po wojnie. Wszystkimi dostępnymi sposobami. Przez różne urzędy, przez PCK, przez znajomych. Wiem, że to już niczego nie zmieni, ale ciągle odżywa i dręczy pytanie: Jak to było naprawdę? Jak umierali? Żeby nikt nic nie wiedział? Matka oczy za nimi wypłakała. Dziś ma już 84 lata, jest chora, wszystko jej z pamięci umyka, ale o chłopcach pamięta. Nigdy nie pogodziła się z tym, że nie wrócą”⁹⁰.

Nazwisko Tadeusza Woźniczki (z błędnym zapisem „Woźnicki”) znajduje się na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 23 listopada 1943 roku pod numerem 27. Został rozstrzelany w wieku 22 lat w nieznanymi okolicznościach.

Stefan Wytyśnik „Baca” (1925–1944)

Urodził się 25 grudnia 1925 roku w Krakowie. Mieszkał z rodzicami przy ulicy Józefińskiej i czasowo przy Rynku Podgórskim 8. Przed wojną był harcerzem III Podgórskiej Drużyny Harcerzy. Podczas okupacji pracował w zawodzie fotografa i działał w konspiracji jako żołnierz plutonu „Alicja” Szarych Szeregów, gdzie zajmował się m.in. przechowywaniem broni. W listopadzie 1943 roku udało mu się uniknąć aresztowania. Będąc poszukiwanym przez Gestapo, świadomie zgłosił się razem z kolegami z plutonu „Alicja” (Władysławem Sułkiem i Józefem Drapichem, również poszukiwanymi przez Niemców) na roboty do Rzeszy i wyjechał do fabryki porcelany w Schönwald, gdzie przybył 27 listopada 1943 roku. Tam w marcu 1944 roku został wykryty i aresztowany przez Gestapo, a następnie przewieziony do Krakowa. Jego nazwisko znajduje się na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 8 maja 1944 roku pod numerem 6. Został rozstrzelany w wieku 19 lat

⁸⁷ Archiwum Parafii św. Józefa w Krakowie, Księga urodzonych, niesygn., niepag.; Nuszkiewicz Ryszard: *Uparci...*, s. 178–179; Skrobecki Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 6; Sułek Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 18.

⁸⁸ Archiwum Parafii św. Józefa w Krakowie, Księga urodzonych, niesygn., niepag.; Sułek Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 20; Moskowicz Helena: *Matka za nimi...*, s. 5; Archiwum MK, Relacja Mieczysława Niźnika..., sygn. R.2864.

⁸⁹ Archiwum Parafii św. Józefa w Krakowie, Księga urodzonych, niesygn., niepag.; Sułek Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 20.

⁹⁰ Moskowicz Helena: *Matka oczy za nimi...*, s. 5; także Archiwum Parafii św. Józefa w Krakowie, Księga urodzonych, niesygn., niepag.; *Woźniczka Tadeusz* [online]. Instytut Pamięci Narodowej, Straty osobowe i ofiary represji pod okupacją niemiecką w latach 1939–1945 [dostęp 22 grudnia 2025]. Dostępny w internecie: <https://www.straty.pl/szukaj-osoby.php>.

Tadeusz Barycz, Kraków, 1942; w zbiorach rodzinnych

w nieznanymi okolicznościach. Jego matka do końca życia nie pogodziła się ze śmiercią syna i wierzyła, że przeżył wojnę i mieszka na zachodzie Europy⁹¹.

Oraz inni, których pamięć już zagubiła...

Jak już wspomniano, nie potrafimy podać pełnego składu plutonu „Alicja”. Na podstawie zachowanych wspomnień, do których nie sięgnął autor listy harcerzy na podgórskim pomniku, możemy spróbować dopisać kilka nazwisk. Osoby te zostały również aresztowane w Krakowie i tu przez Niemców zamordowane.

Tadeusz Jan Barycz „Piorun”, „Bela” (1919–1943)

Urodził się 17 czerwca 1919 roku w Krakowie. Był bratem dowódcy plutonu „Alicja” Mieczysława Barycza, zamordowanego przez Niemców w listopadzie 1943 roku. Przed wojną był zawodowym podoficerem w stopniu sierżanta.

Walczył w wojnie obronnej Polski 1939 roku i dostał się do niewoli. Przebywał w obozie jenieckim w Austrii, skąd zbiegł i wrócił do Krakowa. Pracował na kolei w Płaszowie. Należał do kadry wykładowców na kursach wojskowych Szarych Szeregów. Brał udział w likwidacji konfidentów i w zbieraniu informacji dla wywiadu AK o ruchu pociągów i składach kolejowych przejeżdżających przez Kraków. Według opowiadania jego kolegi Tadeusza Groblickiego został aresztowany przez Niemców podczas pracy na stacji w Płaszowie w sierpniu lub we wrześniu 1943 roku. Rozstrzelano go w tym samym roku, w nieznanymi okolicznościach. Miał 24 lata. Na remontowanym strychu domu rodziny Baryczów w Płaszowie znaleziono ręcznie pisane notatki Tadeusza z przygotowanych do wygłoszenia wykładów z zakresu wojskowości⁹².

Józef Damski (1924–1943)

W okresie okupacji niemieckiej mieszkał przy ulicy Szkolnej. Został aresztowany wraz z grupą kolegów z plutonu w niedzielę 14 listopada 1943 roku po wyjściu z kościoła św. Józefa. Chłopcy po mszy przechadzali się po ulicy Kalwaryjskiej. Nagle podjechało auto, z którego z krzykiem wyskoczyli gestapowcy i zatrzymali Józefa Damskiego, Władysława Skwarczowskiego, Zbigniewa Świstaka „Przepiórkę”, Zdzisława Czarnego „Pikusia”, Edwarda Czarnotę i Sławomira Mądrałę „Pirata”, który załamał się podczas śledztwa i został gorliwym konfidentem Gestapo. Józefa Damskiego rozstrzelano w wieku 19 lat w nieznanymi okolicznościach pod koniec 1943 roku⁹³.

Zdzisław Dółka „Żelazny” (zm. 1943)

Prawdopodobnie był krewnym braci Arkadiusza i Wiesława Jagusiów. Podczas okupacji niemieckiej był dowódcą nieznanymi z nazwiska 18-letniego „Rysia” i 17-letniego „Żbika”. Uczestniczył w akcjach rozbrajania żołnierzy niemieckich, w pojedynkę poruszających się po Krakowie. Komendant Szarych Szeregów Edward Heil skierował go wraz z Władysławem Szczurkiem „Szatanem” na przeszkolenie dywersyjne do Warszawy. W drodze powrotnej ze stolicy odwiedzili ciotkę „Żelaznego” w Częstochowie. Zostali tam zatrzymani przez Niemców, lecz udało im się zbiec. Powtórnie aresztowano ich na dworcu kolejowym w Krakowie i osadzono na Pomorskiej, a potem na Montelupich. Wkrótce Niemcy aresztowali krewnych „Żelaznego”, braci Arkadiusza Jagusia „Kadka” i Wiesława Jagusia „Arkadiusza”. Zdzisław Dółka został rozstrzelany prawdopodobnie w egzekucji

⁹¹ Sułek Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 19; Arolsen Archives, Registration of Foreigners and German Persecutees by Public Institutions, Social Securities and Companies (1939–1947) [online]. [dostęp 22 sierpnia 2025]. Dostępny w internecie: <https://collections.arolsen-archives.org/en/document/70198679>

⁹² Archiwum Parafii św. Józefa w Krakowie, Księga urodzonych, niesygn., niepag.; Sułek Czesław: *Kryptonim Alicja...*; Nuzskiewicz Ryszard: *Uparci...*, s. 171; ANK, Wnioski

dowodowe, lit. Baraniecka – Barzyk, Wniosek Jacentego Barycza o wydanie dowodu osobistego, sygn. 29/218/815, k. 1189; Wniosek Józefy Barycz o wydanie dowodu osobistego, sygn. 29/218/815, k. 1193; Wniosek Tadeusza Barycza o wydanie dowodu osobistego, sygn. 29/218/815, k. 1185.

⁹³ Nuzskiewicz Ryszard: *Uparci...*, s. 178; Kurowska Magdalena: *Szare Szeregi...*, s. 77; Skrobecki Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 32.

publicznej przy ulicy Szerokiej 28 października 1943 roku. Jego nazwisko i pseudonim wraz zostały uwiecznione na pomniku znajdującym się w miejscu egzekucji przed Starą Synagogą w Krakowie⁹⁴.

Marian Gloger „Maryś”

Brał udział w akcjach pozyskiwania broni przez rozbrajanie niemieckich żołnierzy. Został zatrzymany w drugiej połowie 1943 roku na fali aresztowań w środowisku podgórskich harcerzy. Był przetrzymywany w więzieniu przy ulicy Montelupich w Krakowie. Został prawdopodobnie rozstrzelany 28 października tego samego roku w egzekucji 30 Polaków przy Starej Synagodze w Krakowie⁹⁵.

Franciszek Józef Wijas (1922–1943/1944)

Urodził się 14 stycznia 1922 roku w Krakowie jako syn Franciszka i Stefanii z domu Zabdyr. W okresie okupacji niemieckiej mieszkał w kamienicy przy Rynku Podgórskim 9. Został aresztowany, a następnie rozstrzelany prawdopodobnie pod koniec 1943 roku, miał 21 lat⁹⁶. Jego nazwisko znajduje się na obwieszczeniu z listą osób skazanych na karę śmierci z 23 listopada 1943 roku pod numerem 12.

Bibliografia

Materiały archiwalne

Archiwum Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu IPN w Krakowie, Ds. 5/67, Zbrodnie popełnione przez funkcjonariuszy Gestapo krakowskiego

t. 1: Protokół przesłuchania świadka Antoniny Czarnej, 27 lutego 1978, k. 213

t. 55–59: Sprawozdanie z wyników śledztwa w sprawie rozstrzelania przez Gestapo i SS w dniu 20 października 1943 w Krakowie przy ul. Mazowieckiej 20 Polaków, k. 41

Archiwum Muzeum Krakowa

Ankieta Janiny Potoczek-Pałasinskiej (oddział Ulica Pomorska)
Ankieta Mieczysława Niżnika, sygn. 39/R/81; sygn. 132/R/8

Relacja Mieczysława Niżnika, sygn. R.2864

Archiwum Narodowe w Krakowie

Wnioski o wydanie dowodów osobistych

Wniosek Józefy Barycz o wydanie dowodu osobistego, sygn. 29/218/815

Wniosek Jacentego Barycza o wydanie dowodu osobistego, sygn. 29/218/815

Wniosek Tadeusza Barycza o wydanie dowodu osobistego, sygn. 29/218/815

Wniosek Anny Drapich o wydanie dowodu osobistego, sygn. 29/218/843

Wniosek Józefa Drapicha o wydanie dowodu osobistego, sygn. 29/218/843

Wniosek Wacława Jagusia o wydanie dowodu osobistego, sygn. 29/218/885

Wniosek Michała Seidla o wydanie dowodu osobistego, sygn. 29/218/994

Wniosek Władysława Szczurka o wydanie dowodu osobistego, sygn. 29/218/1013

Wniosek Franciszka Wijasa o wydanie dowodu osobistego, sygn. 29/218/1036

Archiwum Parafii rzymskokatolickiej pw. św. Józefa w Krakowie

Księgi urodzonych, bez sygnatury, s. niepaginowane

Archiwa rodzinne

List Antoniego Gawła do Albiny Kłodowskiej z 29 czerwca 1942 roku

Sulek Czesław: Kryptonim Alicja. Wspomnienia o dywersyjnym plutonie Szarych Szeregów w Krakowie Podgórze. Kraków 1998, mps

Sulek Czesław: Podgórski pluton Szarych Szeregów „Alicja”. Wspomnienia. Kraków 1999, mps

Wspomnienia

Kudliński Tadeusz: *Mantelupa. Wspomnienie*. Kraków 1946

Kwiatkowski Tadeusz: *Placi się każdego dnia*. Kraków 1986

Nuszkiewicz Ryszard: *Uparci*. Warszawa 1983

Potoczek-Pałasinska Janina: Pierwsze miesiące II wojny światowej i czas walki Szarych Szeregów w Plutonie Dywersyjnym „Alicja” Komendy „Kedywu” Okręgu Krakowskiego AK. W: *Wspomnienia „Telimeny”. „Pucek”*. Oprac. Tadeusz Gawel. Kraków 1993, s. 5–23

Potoczek-Pałasinska Janina „Telimena”: *Pluton dywersyjny „Alicja”*. „Okruchy Wspomnień z Lat Walki i Martyrologii AK” 1993, nr 4/8, s. 32–45

Strzelichowski Stanisław: *Dwa lata: grudzień 1942 – październik 1944*. Wrocław 1972

Opracowania

Arch. Karol Tadeusz Jakubowski. W: *Pamięci architektów polskich* [online]. Izba Architektów Rzeczypospolitej Polskiej [dostęp 20 marca 2025]. Dostępny w internecie: https://www.archimemory.pl/pokaz/karol_tadeusz_jakubowski,1273635

⁹⁴ Sulek Czesław: Kryptonim Alicja...; Skrobecki Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 14; Kurowska Magdalena: *Szare Szeregi...*, s. 76; Nuszkiewicz Ryszard: *Uparci...*, s. 167

⁹⁵ Skrobecki Czesław: *Podgórski pluton...*, s. 19, 31; Nuszkiewicz Ryszard: *Uparci...*, s. 167.

⁹⁶ *Szare Szeregi. Harcerze 1939–1945*. T. 3. Red. Jerzy Jabrzemski. Warszawa 1987, s. 214; ANK, Wnioski o wydanie dowodów osobistych, lit. Wieniawski – Wilczyński, Wniosek Franciszka Wijasa o wydanie dowodu osobistego, sygn. 29/218/1036, k. 677.

Czarniecki Janusz, Piętka Mariusz: *Żatuję, że Go nie znam... Edward Heil „Stokłosa”, „Jerzy”*. Przemysł 2014

Czocher Anna: *Jawne polskie życie kulturalne w okupowanym Krakowie 1939–1945 w świetle wspomnień*. „Pamięć i Sprawiedliwość” 2005, nr 4/1, s. 227–252

Dąbrowa-Kostka Stanisław: *W okupowanym Krakowie 6 IX 1939–18 I 1945*. Warszawa 1972

Dąbrowa-Kostka Stanisław: *Hitlerowskie afisze śmierci*. Kraków 1983

Gawel Tadeusz: *Pokłon Tym, którzy tworzyli... Instruktorzy Chorągwi Krakowskiej ZHP (wybór)*. Kraków 1999

Hein Wincenty, Jakubiec Czesława: *Montelupich*. Kraków 1985

Jarowiecki Jerzy: *Katalog krakowskiej prasy konspiracyjnej 1939–1945*. Kraków 1978

Kurowska Magdalena: *Szare Szeregi w Krakowie 1939–1945*. „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa” 1978, z. 5, s. 59–89

Mazur Grzegorz: *Biuro Informacji i Propagandy SZP-ZWZ-AK 1939–1945*. Warszawa 1987

Małopolski słownik biograficzny uczestników działań niepodległościowych 1939–1956. T. 1. Red. Teodor Gąsiorowski, Andrzej Kuler, Andrzej Zagórski. Kraków 1997; T. 3. Red. Teodor Gąsiorowski, Małgorzata Hertmanowicz-Brzoza, Andrzej Kuler, Andrzej Zagórski, Zdzisław Zblewski. Kraków 1998

Noskowicz-Bieroniova Helena: *Ciągle czekają z obiadem*. Kraków 1987

Seweryn Tadeusz: *Okupacji dzień powszedni*. „Przegląd Lekarski” 1970, nr 1, s. 178–197

Skrobecki Czesław: *Podgórski pluton dywersyjny „Alicja” Szarych Szeregów w Krakowie*. Kraków 1983

Sulek Czesław: *Podgórski pluton Szarych Szeregów w dyspozycji Kedywu AK kryptonim „Alicja”*. Kraków 1998

Szare Szeregi. Harcerze 1939–1945. T. 1. *Materiały – relacje*. Red. Jerzy Jabrzemski. Warszawa 1988; T. 3. Warszawa 1987

Wroński Tadeusz, Albrecht Jacek: *Ludzie z marmurowej tablicy. Pracownicy Zarządu Miejskiego w stołeczno-królewskim mieście Krakowie, którzy polegli lub zginęli z rąk okupanta w latach 1939–1945*. Kraków 1982

Prasa

Była czy nie była konfidentką gestapo?. „Naprzód” 1948, nr 153, z 5 czerwca, s. 7

Dąbrowa-Kostka Stanisław: *Grupa „Szulcego”*. „Dziennik Polski” 1968, nr 267, z 9 listopada, s. 3

Kronika żałobna. „Goniec Krakowski” 1943, nr 268, z 17 listopada, s. 3

Moskowicz Helena: *Matka oczy za nimi wyplakala*. „Echo Krakowa” 1981, nr 2, z 5 stycznia, s. 5

Bazy danych online

Arolsen Archives, Registration of Foreigners and German Persecutees by Public Institutions, Social Securities and Companies (1939–1947) [dostęp 22 sierpnia 2025]. Dostępny w Internecie: <https://collections.arolsen-archives.org/en/archive/2-1-1-1-BY-127-POL-7-ZM>; <https://collections.arolsen-archives.org/en/document/70198679>

Fundacja Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego [dostęp 20 marca 2025]. Dostępny w internecie: https://www.sowiniec.com.pl/php/3_p_podziemna.php?ID3=475&cs=2&li=1&sort=OPS&tab=51979&PageSpeed=off

Instytut Pamięci Narodowej, Straty osobowe i ofiary represji pod okupacją niemiecką w latach 1939–1945 [dostęp 20 marca 2025]. Dostępny w internecie: <https://www.straty.pl/straty-osobowe.html> (dane osobowe i informacje o prześladowaniach: Baraniuk Franciszek, Jaguś Arkadiusz, Karaś Stanisław, Kraus Jerzy, Latowiecki Ludwik, Woźniczka Tadeusz)